

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรม
ศูนย์ศิลปะเสรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์
 - 1.1 ความหมายและความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์
 - 1.2 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์
 - 1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์
 - 1.4 ลักษณะกระบวนการความคิดสร้างสรรค์
 - 1.5 พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์
 - 1.6 ลักษณะเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์
 - 1.7 การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
 - 1.8 การสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
 - 1.9 อุปสรรคของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
2. ศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้
 - 2.2 หลักการจัดศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย
 - 2.3 ความมุ่งหมายในการจัดศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย
 - 2.4 ประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย
 - 2.5 ศูนย์กิจกรรมในห้องเรียนระดับปฐมวัย
 - 2.6 ศูนย์ศิลปะระดับปฐมวัย
 - 2.7 การจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะ
 - 2.8 บทบาทหน้าที่ครูในการจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะ
 - 2.9 กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี

- 2.10 กิจกรรมศิลปะที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี
3. ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของศิลปะ
 - 3.2 คุณค่ากิจกรรมศิลปะ
 - 3.3 พัฒนาการด้านศิลปะของเด็กปฐมวัย
 - 3.4 กิจกรรมศิลปะ สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.5 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.6 วิธีการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.7 ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
4. แผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษา
5. การวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความคิดสร้างสรรค์

ความหมายและความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์

1. ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ในเรื่องเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น กิลฟอร์ด (Guilford, อ้างใน อารี รังสินนท์, 2526, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นลักษณะความคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่มุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะนำไปสู่การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมถึงการคิดค้นพบวิธีแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วย และอธิบายเพิ่มเติมว่าความคิดอเนกนัย ประกอบด้วยความคิดริเริ่ม ความคล่องในการคิด และความละเอียดลออ ซึ่งจะตรงข้ามกับความคิดเอกนัย (Convergent Thinking) หรือ ความคิดในทิศทางเดียว ซึ่งเป็นลักษณะที่มุ่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดมากมาย หลากหลายทั้งปริมาณและคุณภาพ เพราะเชื่อว่าลักษณะความคิดอเนกนัยจะเป็นหนทางให้ค้นพบความคิดที่มีคุณภาพหรือความคิดสร้างสรรค์

แอนเดอร์สัน (Anderson, อ้างใน คะนิง สายแก้ว, 2533, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า คือ พฤติกรรมของบุคคลซึ่งแสดงความคิดใหม่ๆ อันเป็นการกระทำที่บุคคลเลือกจากประสบการณ์ที่ผ่านมา เพื่อสร้างรูปแบบใหม่ ความคิดใหม่ หรือผลิตงานใหม่

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของในระดับต่างๆ กัน ความคิดสร้างสรรค์นี้สามารถพัฒนาได้ทุกระดับอายุถ้าจัดสภาพการณ์ให้เหมาะสม

ทอร์เรนซ์ (Torrance อ้างใน ประสพพร มโนวงศ์, 2539, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการคิดหรือผลิตสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่มีใครทำมาก่อน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดจากการรวบรวมเอาความรู้ต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์แล้วเชื่อมโยงเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ สิ่งที่เกิดไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง อาจออกมาในรูปของผลิตผลทางศิลปะ วรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรืออาจจะเป็นเพียงกระบวนการเท่านั้น

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2532, หน้า 17) ได้สรุปว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการแสดงออกทางความคิดหรือการกระทำซึ่งแปลกใหม่ เป็นแบบฉบับของตน โดยมีประสบการณ์เดิมและสิ่งเร้าเป็นองค์ประกอบ

ยงยุทธ เมธาวิวินิจ (2536, หน้า 21) ได้ให้ความหมายความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นการคิดใคร่ครวญอย่างมีเหตุผลโดยอาศัยประสบการณ์เดิม ที่เคยพบเห็นมาจากการอ่าน การลงมือทำมาสร้างผลงานใหม่ให้เกิดขึ้นและเกิดประโยชน์

อารี รังสินนท์ (2532, หน้า 548) ได้ให้ความหมายว่าความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการคิดหลายทิศทาง อันนำไปสู่การคิดค้นพบสิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดแก้ปัญหา ซึ่งเกิดจากการคิดดัดแปลง ปรับปรุงผสมผสาน ให้เกิดสิ่งใหม่ที่คาดไม่ถึง

นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2528, หน้า 17) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการคิด การกระทำผลงานใหม่ ๆ ที่มนุษย์คิดและประดิษฐ์ขึ้น

ประสพพร มโนวงศ์ (2539, หน้า 10) ได้สรุปว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถทางสมองที่คิดโดยใช้จินตนาการได้อย่างกว้างไกล หลายทิศทาง มีปริมาณมาก และเป็นความคิดแปลกใหม่ อันนำไปสู่การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ สามารถส่งเสริมและพัฒนาขึ้นได้โดยจัดสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ให้เหมาะสม

ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา (2537, หน้า 9) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือความสามารถในการใช้สมองในระดับสูงสุดของมนุษย์

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน แสดงออกมาทางกระบวนการคิดแบบแปลกใหม่เพื่อนำไปสู่การประดิษฐ์คิด

ค้นพบสิ่งต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม สามารถส่งเสริมและพัฒนาขึ้นได้โดยการจัดประสบการณ์ สภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีอิสระในทางความคิดและผลผลิต

2. ความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นปัจจัยที่จำเป็นยิ่งในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของทอร์เรนซ์ (Torrance, อ้างใน ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2535, หน้า9) ที่ว่า ในบรรดาความคิดทั้งหลาย ความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้เกิดการค้นพบสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มากเพราะลักษณะที่เด่นของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์มีอยู่หลายประการและที่สำคัญยิ่งคือ การมีความคิดใหม่ๆ เกิดขึ้นในสมองแล้วแปลความคิดนี้ออกมาเป็นการกระทำ ความคิดสร้างสรรค์ จึงก่อให้เกิดผลผลิตขึ้นและยังเป็นการนำความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาการไปใช้ให้เกิดประโยชน์อีกด้วย

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2535, หน้า 9) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ มีคุณค่าต่อเด็กในแง่ต่างๆ ดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์นำความสนุกสนานเพลิดเพลินและความพอใจมาให้เด็ก
2. ลดความเครียดทางอารมณ์
3. มีความภูมิใจและเชื่อมั่นในตัวเอง
4. ความคิดสร้างสรรค์นำมาซึ่งความเป็นผู้นำ และสร้างความรู้สึกรักพอใจในบทบาทผู้นำของตัวเอง
5. ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะสำคัญ ที่ควรได้รับการส่งเสริมและปลูกฝังเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเองในการคิด พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง พัฒนาความเป็นผู้นำ พัฒนาทักษะใหม่ๆ เรียนรู้ที่จะมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และรู้จักแสวงหาคำตอบหลายๆ อย่างเพื่อแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เด็กเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและพร้อมที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์และจรรโลงสังคม ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ตามทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guilford, อ้างใน อนงค์ แสงเงิน, 2533, หน้า 11) มีรายละเอียดดังนี้

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดแปลกใหม่ไม่ซ้ำกับความคิดของผู้อื่นและแตกต่างจากความคิดธรรมดา ความคิดริเริ่มอาจเกิดจากการคิดจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้แปลกหรือแตกต่างจากที่เป็นอยู่หรือพลิกแพลงไปจนกลายเป็นสิ่งที่ไม่คิดมาก่อนหรืออาจเป็นการนำเอาความคิดเก่ามาปรุงแต่ง ผสมผสาน จนเกิดเป็นของใหม่

2. ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน มี 4 ประเภทคือ

2.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ

2.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยกสัมพันธ์

2.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก

2.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด

3. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ปริมาณ จำพวก กลุ่ม ประเภทหรือแบบของความคิดที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า มี 2 ประเภท คือ

3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันทีทันใด

3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการคิดแปลง

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความคิดในรายละเอียดเป็นขั้นตอนสามารถอธิบายให้เห็นภาพได้ชัดเจนหรือเป็นแผนงานที่สมบูรณ์ เป็นความคิดที่นำมาตกแต่งขยายความคิดครั้งแรกให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ สามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดละเอียดลออ สำหรับการทบทวนครั้งนี้ได้วัดองค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์ 3 องค์ประกอบ คือ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2535, หน้า 11-18) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่ามีหลายทฤษฎีดังนี้

1. ทฤษฎีของวอลลาส (Wallas) วอลลาส ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากกระบวนการคิดสิ่งใหม่ๆ โดยการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ได้แบ่งไว้ 4 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียม (Preparation) เป็นขั้นเตรียมข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำหรือแนวทางที่ถูกต้องหรือข้อมูลระบุปัญหา หรือข้อมูลที่เป็นความจริง

ขั้นที่ 2 ขั้นความคิดคลุมเครือหรือ ระยะฟักตัว (Incubation) เป็นขั้นที่ข้อมูลในหน่วยความจำของข้อมูลต่างๆ ทั้งเก่าและใหม่ สะเปะสะปะ ปราศจากความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่สามารถขมวดความคิดนั้นได้

ขั้นที่ 3 ขั้นความคิดกระจ่างชัด (Illumination) เป็นขั้นที่ความคิดสับสนนั้น ได้ผ่านการเรียบเรียงและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่างๆ เข้าด้วยกันให้มีความกระจ่างชัด และสามารถมองเห็นภาพพจน์ มโนทัศน์ความคิด

ขั้นที่ 4 ขั้นทดสอบความคิดและพิสูจน์ให้เห็นจริง (Verification) เป็นขั้นที่ได้รับความคิด 3 ขั้นจากข้างต้น เพื่อพิสูจน์ว่าเป็นความคิดที่เป็นจริงและถูกต้องหรือไม่

2. ทฤษฎีของเทลเลอร์ (Tayler) เทเลอร์ มีความเห็นว่าผลงานของความคิดสร้างสรรค์ของคนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นขั้นสูงสุดเสมอไป คือ ไม่จำเป็นต้องคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่มีใครคิดมาก่อนเลย หรือสร้างทฤษฎีที่ใช้ความคิดนามธรรมอย่างสูงยิ่ง แต่ความคิดสร้างสรรค์อาจเป็นขั้นใดขั้นหนึ่งใน 6 ขั้นต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นความคิดสร้างสรรค์ขั้นต้น เป็นการแสดงออกโดยตนเองอย่างอิสระ

ขั้นที่ 2 ขั้นผลิตงานออกมา อาศัยทักษะบางประการในการผลิต แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่

ขั้นที่ 3 ขั้นสร้างสรรค์ เป็นขั้นที่แสดงความคิดใหม่ของบุคคล โดยไม่ได้ลอกเลียนแบบมาจากใคร

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นการสร้างสรรค์ ขั้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ โดยไม่ซ้ำแบบใครเป็นขั้นที่ผู้กระทำได้แสดงให้เห็นความสามารถที่แตกต่างไปจากผู้อื่น

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นพัฒนาปรับปรุงผลงานในขั้นที่ 4 ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นความคิดสร้างสรรค์สุดยอด สามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงสุด

3. ทฤษฎีของฟรอยด์ (Freud) ฟรอยด์ มีทัศนะเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นการเริ่มต้นจากการขัดแย้งซึ่งถูกผลักดันจากพลังจิตใต้สำนึก ขณะที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีความคิดอิสระเกิดขึ้นมากมายแต่คนที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์จะไม่มีสิ่งนี้

4. ทฤษฎีของทอร์เรนซ์ (Torrance) ทอร์เรนซ์ กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหาหรือสิ่งที่บกพร่องหายไป แล้วจึงรวบรวมความคิดหรือ

ตั้งเป็นสมมติฐาน ทำการทดสอบสมมติฐาน และเผยแพร่ผลที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานนั้น ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพบความจริง ในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เกิดความรู้สึกกังวล มีความสับสน วุ่นวายเกิดขึ้นในจิตใจ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้ก็พยายามตั้งสติและหาข้อมูลพิจารณาว่าความยุ่งยาก วุ่นวาย สับสน หรือสิ่งที่ทำให้กังวลใจนั้นคืออะไร

ขั้นที่ 2 การค้นพบปัญหา ขั้นนี้เกิดต่อจากขั้นที่ 1 เมื่อพิจารณาโดยรอบคอบ แล้ว จึงเข้าใจและสรุปว่า ความกังวลใจ ความสับสนวุ่นวายใจนั้นก็คือการเกิดมีปัญหานั้นเอง

ขั้นที่ 3 การตั้งสมมติฐาน ขั้นนี้ต่อจากขั้นที่ 2 เมื่อรู้ว่าปัญหาเกิดขึ้นก็พยายาม คิดแล้วตั้งสมมติฐานขึ้น และรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการทดสอบสมมติฐานในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 4 การค้นพบคำตอบ ในขั้นนี้ ก็จะพบคำตอบจากการทดสอบสมมติฐาน ในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5 ยอมรับผลจากการค้นพบ ขั้นนี้ก็จะเป็นการยอมรับคำตอบที่ได้จากการ พิสูจน์เรียบร้อยแล้วว่าจะแก้ปัญหาให้สำเร็จได้อย่างไร และต่อจากจุดนี้การแก้ปัญหาหรือการ ค้นพบยังไม่จบตรงนี้ แต่ผลที่ได้จากการค้นพบจะนำไปสู่หนทางที่จะทำให้เกิดแนวคิดหรือ สิ่งใหม่ต่อไป

ซึ่งทฤษฎีของทอร์เรนซ์นี้ อาจขยายความได้ว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เมื่อ เห็นและเข้าใจปัญหาจะรวบรวมประสบการณ์ และข้อมูลต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อแสวงหาวิธีการ ใหม่ๆ เพื่อเผชิญหรือแก้ปัญหา

5. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ในรูปของการ โยงความสัมพันธ์ วอลเลซและโคแกน (Wallach and Kogan) ได้เสนอทฤษฎีว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการอันหนึ่งซึ่งอยู่ ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง อาการที่สิ่งเร้ากับการตอบสนองแสดงปฏิกิริยาต่อกัน ทำให้ เกิดการระลึกได้ ซึ่งถ้าสิ่งเร้าและการตอบสนองแสดงปฏิกิริยาต่อเนื่องกันไปได้มากก็ย่อมจะ ระลึกได้มาก ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงจะระลึกได้มากหลายแง่หลายมุม หลายทิศทาง (Divergent Thinking) ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำจะระลึกได้น้อย การระลึกได้มากย่อมจะมี โอกาสระลึกในสิ่งที่ผู้อื่นระลึกไม่ได้ บางทีสิ่งที่ระลึกได้นั้นอาจสัมพันธ์เข้าเป็นสิ่งที่ใหม่ ความ สัมพันธ์ดังกล่าวอาจเป็นไปได้โดยความบังเอิญหรือจงใจก็ได้

ตามทฤษฎีของ วอลเลซ และ โคแกน นี้ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการโยก ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ต่างๆ ที่บุคคลสร้างสมมาจากการเรียนรู้ตนเอง การที่บุคคลจะ มีความคิดสร้างสรรค์มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถในการเชื่อมโยงมโนทัศน์ ของตนเข้ากับสิ่งใหม่ ให้มากที่สุด แสดงว่า ประสบการณ์และการเรียนรู้มีผลต่อความคิด สร้างสรรค์ของมนุษย์

6. ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา (Structure of Intellect Model) กิลฟอร์ด (Guilford) และคณะได้ทำการศึกษาและวิจัยการวิเคราะห์ตัวประกอบของสติปัญญา โดยเน้น ศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ความมีเหตุผลและการแก้ปัญหา ในที่สุดเขาได้เสนอทฤษฎี โครงสร้างเขาว่าปัญญา อธิบายความสามารถทางสมองของมนุษย์เป็นแบบจำลอง 3 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 วิธีการคิด (Operation) มิติที่ 2 เนื้อหา (Content) มิติที่ 3 ผลของการคิด (Product) ใน มิติที่ 1 ซึ่งเป็นมิติที่แสดงลักษณะการทำงานของสมองมี 5 ลักษณะ ลักษณะหนึ่งที่เกี่ยวข้อง กับความคิดสร้างสรรค์คือการคิดแบบอเนกนัย (Divergent Thinking) เป็นกระบวนการของ สมองที่จะคิดหลายแง่ หลายมุม หลายทิศทาง คิดหาคำตอบโดยไม่จำกัดจำนวน ทำให้ได้ ความคิดที่แปลกใหม่จากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ เช่น ให้บอกสิ่งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “น้ำ” มาให้มากที่สุด เด็กก็จะตอบว่า น้ำปลา น้ำตาล น้ำกรด เป็นต้น

ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญานี้ นับว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาความคิดสร้างสรรค์ เพราะกิลฟอร์ด อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดอเนกนัย ซึ่งลักษณะความ คิดนี้จะนำไปสู่การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่เพิ่มขึ้น ข้อสรุปของกิลฟอร์ดนี้ ทำให้มีการศึกษา เรื่องความคิดสร้างสรรค์อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในเวลาต่อมา นอกจากนี้แล้ว เดวิส (Davis, อ้างใน กรมวิชาการ, 2535, หน้า 6-7) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของนัก จิตวิทยาที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีของความคิดสร้างสรรค์โดยแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 4 กลุ่มคือ

1. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาวิเคราะห์หลายคน เช่น ฟรอยด์ (Freud) และ คริส (Kris) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลมาจากความขัดแย้งภายในจิตใต้สำนึกระหว่างแรงขับทางเพศ (Libido) กับความรู้สึกผิดชอบทางสังคม (Social Conscience) ส่วนคูบี (Kubie) และ รักก์ (Rugg) ซึ่งเป็นนักจิตวิเคราะห์แนวใหม่กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ นั้นเกิดขึ้นระหว่าง การรู้สึกับจิตใต้สำนึก ซึ่งอยู่ในขอบเขตของจิตที่เรียกว่าจิตก่อนสำนึก

2. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยากลุ่มนี้มีแนวความคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้โดยเน้นที่ความสำคัญของการเสริมแรง การตอบสนองที่ถูกต้องกับสิ่งเร้าเฉพาะหรือสถานการณ์ นอกจากนี้ยังได้เน้นความสัมพันธ์ทางปัญญา คือ การโยงความสัมพันธ์จากสิ่งเร้าหนึ่งไปยังสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่เกิดขึ้น

3. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงมนุษยนิยม นักจิตวิทยากลุ่มนี้มีแนวคิดที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่มนุษย์มีติดตัวมาแต่กำเนิด ผู้ที่สามารถนำความคิดสร้างสรรค์ออกมาใช้ได้คือผู้ที่มีศักยภาพแห่งตน คือรู้จักตนเอง พอใจตนเอง และใช้ตนเองเต็มศักยภาพของตน มนุษย์จะแสดงความคิดสร้างสรรค์ของตนออกมาได้อย่างเต็มที่นั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวย นักจิตวิทยากลุ่มนี้ได้กล่าวถึงบรรยากาศที่สำคัญในการสร้างสรรค์ว่าประกอบด้วยความปลอดภัย ในเชิงจิตวิทยา ความมั่นคงของจิตใจ ความปรารถนาที่จะเล่นกับความคิดและการเปิดกว้างที่จะรับประสบการณ์ใหม่

4. ทฤษฎี AUTA ทฤษฎีสุดท้ายนี้เป็นรูปแบบของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยมีแนวความคิดว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้สูงได้การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตามรูปแบบ AUTA ประกอบด้วย

4.1 การตระหนัก (Awareness) คือ ตระหนักถึงความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อตนเอง สังคม ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตและตระหนักถึงความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตนเองด้วย

4.2 ความเข้าใจ (Understanding) คือ มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

4.3 เทคนิควิธี (Techniques) คือ การรู้เทคนิควิธีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทั้งที่เป็นเทคนิคส่วนบุคคลและเทคนิคที่เป็นมาตรฐาน

4.4 การตระหนักในความจริงของสิ่งต่างๆ (Actualization) คือ การรู้จักและตระหนักในตนเอง พอใจในตนเอง และพยายามใช้ตนเองอย่างเต็มศักยภาพ รวมทั้งการเปิดกว้างรับประสบการณ์ต่างๆ โดยมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม การตระหนักถึงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การผลิตผลงานด้วยตนเอง และมีความคิดที่ยืดหยุ่นเข้ากับทุกรูปแบบของชีวิต องค์ประกอบทั้ง 4 นี้จะผลักดันให้บุคคลสามารถดึงศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของตนเองออกมาใช้ได้

จากทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ที่กล่าวมาทั้งหมดมีความแตกต่างกันไปแล้วแต่ทัศนะของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับผู้ใช้อาจจะนำทฤษฎีใดไปเป็นแนวการสอนให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์โดยดูให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา สถานที่และบรรยากาศ เป็นต้น

ลักษณะกระบวนการความคิดสร้างสรรค์

กิลฟอร์ด (Guilford, อ้างใน ชูสิทธิ์ สงวนศรี, 2534, หน้า 18) กล่าวว่า คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะต้องมีความไวที่จะรับรู้ปัญหา สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดใหม่ๆ ได้ง่าย มีความสามารถที่จะสร้างหรือแสดงความคิดใหม่ๆ ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ซึ่งวิธีการคิดของคนเราเป็นไปตามลำดับขั้นดังนี้

1. การรู้และเข้าใจ (Cognition) หมายถึง ความสามารถของสมองในการเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว
2. การจำ (Memory) หมายถึง ความสามารถของสมองในการสะสมข้อมูลต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มาและสามารถระลึกออกมาได้ตามที่ต้องการ
3. การคิดแบบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) หมายถึง ความสามารถของสมองในการให้การตอบสนองหลายๆ อย่างจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้โดยไม่จำกัดจำนวนคำตอบ
4. การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง ความสามารถของสมองในการให้การตอบสนองที่ถูกต้อง และดีที่สุดจากข้อมูลที่กำหนดให้
5. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถของสมองในการตัดสินใจข้อมูลที่กำหนดตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สำหรับวิธีคิดแบบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) นี้ กิลฟอร์ด (Guilford) จัดว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ซึ่งหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่ใช้ในการแก้ปัญหาเป็นการคิดที่ก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ใหม่ๆ เป็นความสามารถของบุคคลที่จะประยุกต์ใช้กับงานหลายๆ ชนิด ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดา ความคิดริเริ่มเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาคิดค้นเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น
2. ความคล่องในการคิด (Fluency) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบในปริมาณที่มาก ในเวลาที่จำกัด

3. ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดคำตอบได้หลายประเภทและหลายทิศทาง

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความคิดในรายละเอียดเพื่อตกแต่งหรือขยายความคิดหลักให้ได้ความหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความคิดละเอียดลออเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นยิ่งในการสร้างผลงานที่มีความแปลกใหม่สำเร็จ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าคนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีลักษณะกระบวนการคิดหรือกระบวนการทำงานของสมอง ตามลำดับขั้น และสามารถคิดแก้ปัญหาได้สำเร็จ ลักษณะกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ เป็นการคิดหลายทิศทาง (Divergent Thinking) ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม ความคล่องแคล่วในการคิด ความยืดหยุ่นในการคิด และความคิดละเอียดลออ

พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์

ลักษณะพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะมีแบบแผน แตกต่างจากพัฒนาการด้านอื่นๆ สามารถพัฒนาได้มากกว่าวัยผู้ใหญ่ ทอร์เรนซ์ (Torrance, อ้างใน กรมวิชาการ, 2535, หน้า 3) สรุปลักษณะพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

เด็กวัยทารก-วัยก่อนเรียน (อายุระหว่าง 0-6 ปี)

ในช่วงอายุ 0-2 ปี เด็กเริ่มพัฒนาการ จินตนาการในช่วงขวบแรกเด็กต้องการรู้เรื่องต่างๆ พยายามเลียนเสียงและจังหวะ เมื่ออายุ 2 ขวบเด็กต้องการให้มีอะไรพิเศษเกิดขึ้น เด็กกระตือรือร้นที่จะได้สัมผัส ชิมและดูทุกสิ่งทุกอย่าง เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น แต่วิธีการแสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคน

ในช่วงอายุ 2-4 ปี เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับโลก โดยประสบการณ์ตรงและทำสิ่งนั้นๆ ซ้ำ โดยการเล่นที่ใช้จินตนาการ เด็กตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ตามธรรมชาติ ช่วงความสนใจของเด็กจะสั้นโดยเปลี่ยนการเล่นอย่างหนึ่งไปอีกอย่างหนึ่งเสมอ เด็กเริ่มพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง เด็กวัยนี้มักทำในสิ่งที่เกินความสามารถของตนเองทำให้เกิดความรู้สึกโกรธและคับข้องใจ

ในช่วงอายุ 4-6 ปี เด็กเริ่มสนุกสนานกับการวางแผน การเล่นการทำงาน เด็กเรียนรู้บทบาทของผู้ใหญ่ โดยการเล่นสมมุติ มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่เป็นจริงและถูกต้อง เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ แม้ว่าจะไม่เข้าใจเหตุผลนัก เด็กทดลองเล่นบทบาทต่างๆ โดยใช้จินตนาการของตัวเอง ลักษณะความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัยนี้ค่อนข้างจะเป็นธรรมชาติที่ปรากฏชัด

ดังนั้นครูหรือผู้ปกครองจะต้องพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์เพื่อที่จะสามารถพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ให้เด็กได้ถูกต้องตามระดับอายุของเด็ก

ลักษณะเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

แมคคินสัน (Mackinson, อ้างใน ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2535, หน้า 24) ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์พบว่าผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะเป็นผู้ที่ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา มีสมาธิ ความพยายาม สามารถพินิจพิเคราะห์ความคิดอย่างถี่ถ้วนในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นผู้เปิดรับประสบการณ์ต่างๆ ชอบแสดงออกมากกว่าเก็บกด

ทอร์เรนซ์ (Torrance, อ้างใน อารี รังสิยานนท์, 2532 หน้า 662) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก สรุปได้ว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีลักษณะพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. อยากรู้ อยากเห็น มีความกระหายใคร่รู้อยู่ในใจ
2. ชอบเสาะแสวงหา สำรวจศึกษา ค้นคว้าและทดลอง
3. ชอบซักถามและถามคำถามแปลกๆ
4. ช่างสงสัย เป็นเด็กที่มีความรู้ลึกแปลกประหลาดใจในสิ่งที่พบเห็นเสมอ
5. ช่างสังเกต
6. ชอบแสดงออกมากกว่าเก็บกด
7. มีอารมณ์ขัน คิดและมองสิ่งต่างๆ รอบด้านในมุมที่แปลก
8. มีสมาธิในสิ่งที่ตนเองสนใจ
9. พอใจและสนุกสนานกับการใช้ความคิด
10. สนใจสิ่งต่างๆ อย่างกว้างขวาง
11. มีความเป็นตัวของตัวเอง
12. มีความมั่นใจในตนเอง
13. มีจินตนาการ

คุชฌี บริพัตร ณ อยุธยา และสายฤดี วรกิจโกคาทร (2536, หน้า 23-24) ได้กล่าวว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีลักษณะเด่นๆ ดังนี้

1. กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าพูด โดยไม่กลัวจะถูกตำหนิ
2. ไม่ชอบทำอะไรง่ายๆ ซ้ำๆ

3. มีความมั่นใจในตนเองสูง ไม่กลัวใคร
4. เป็นคนที่มีความสุข และสนุกอยู่กับงาน
5. แข่งขันตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ชอบแข่งขันกับใคร
6. อยากรู้ อยากเห็น ช่างสงสัย ช่างสังเกต
7. สนใจอะไรหลายๆ อย่างรอบด้าน
8. มีอารมณ์ขัน

อารี พันธุ์ณี (2537, หน้า 69) ได้กล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ดังนี้

1. อยากรู้ อยากเห็น มีความใคร่รู้เป็นนิจ
2. ชอบเสาะแสวงหา สำรวจศึกษา ค้นคว้า ทดลอง
3. ชอบซักถามและถามคำถามแปลกๆ
4. ช่างสงสัย เป็นเด็กที่มีความรู้ลึกแปลกประหลาดใจในสิ่งที่พบเห็นเสมอ
5. ช่างสังเกตมองเห็นลักษณะที่แปลกหรือผิดหรือช่องว่างที่ขาดหายไปได้ง่าย

รวดเร็ว

6. ชอบแสดงออกมากกว่าเก็บกด
7. มีอารมณ์ขันมองเห็นสิ่งต่างๆ ในแง่มุมที่แปลกและสร้างอารมณ์ขันอยู่เสมอ
8. มีสมาธิในสิ่งที่ตนสนใจ
9. สนุกสนานในการใช้ความคิด
10. สนใจสิ่งต่างๆ อย่างกว้างขวาง
11. มีความเป็นตัวของตัวเอง

สรุปได้ว่า ลักษณะเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้น จะต้องเป็นผู้ที่เปิดรับประสบการณ์อย่างอิสระ มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบเสาะแสวงหา สำรวจ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น ดังนั้นการที่จะส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้มีลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวเพื่อพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กนั้นต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กได้สังเกต ได้เล่นและได้ซักถาม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการแสดงออกทางความคิดด้วยคำพูด และการกระทำตามจินตนาการและความพอใจของเขา ซึ่งการกระทำเหล่านี้จะพัฒนามาถึงจุดที่ทำให้เด็กต้องเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เดิมให้เป็นประสบการณ์ใหม่

การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

โรเจอร์ส (Rogers, อ้างใน ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2535, หน้า 50-51) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ ไม่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ แต่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ โรเจอร์สได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. จัดให้มีภาวะที่มีความปลอดภัยทางจิต โดยคำนึงถึงกระบวนการ 3 ประการ ได้แก่
 - 1.1 ยอมรับในคุณค่าของเด็กแต่ละคน เคารพในความคิดเห็นและเชื่อมั่นในตัวเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไข
 - 1.2 สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ไม่มีการวัดและประเมินผล เพื่อทุกคนทำงานด้วยความสบายใจ ไม่ต้องห่วงหรือวิตกว่าจะได้คะแนนไม่ดี ทำให้เป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกทั้งความคิดและการกระทำอย่างสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี
 - 1.3 มีความเข้าใจในผลงาน โดยเฉพาะการสร้างสรรค์สิ่งแปลกๆ จัดให้มีภาวะที่มีเสรีในการแสดงออก เช่น การพูด การแสดงออกหรือการทำสิ่งที่มีลักษณะแปลกใหม่

แบลนท์ และ คลอสเมียร์ (Blount and Klausmier, อ้างใน วิญญู พูลศรี, 2535, หน้า 37) ได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

1. สนับสนุนและกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหลายๆด้าน ตลอดจนการแสดงออกทางอารมณ์
2. เน้นสถานการณ์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนไม่จำกัดการแสดงออกของเด็กให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกันโดยตลอด
3. พยายามไม่หล่อหลอมหรือกำหนดแบบให้เด็กมีบุคลิกภาพเหมือนกันหมดทุกคน แต่ควรสนับสนุนและส่งเสริมการคิดที่แปลกๆ ใหม่ๆ ตลอดจนวิธีการที่แปลกใหม่อยู่เสมอ
4. ไม่ควรเข้มงวดกดขี่หรือยึดมั่นอยู่กับระเบียบปฏิบัติซึ่งจำกัดในการกระทำหรือผลงานและไม่ยอมรับสิ่งอื่นใดนอกเหนือไปจากแบบแผน
5. ไม่สนับสนุนหรือให้รางวัลเฉพาะผลงานหรือการกระทำซึ่งมีผู้ทดลองทำงานเป็นที่ยอมรับกันแล้ว ผลงานแปลกๆ ใหม่ๆ ก็น่าจะได้รับรางวัลหรือคำชมเชยด้วย

ทอร์เรนซ์ (Torrance, อ้างใน อารี พันธุ์มณี, 2537, หน้า 82-83) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กถาม และให้ความสนใจต่อคำถามและคำถามที่แปลกๆ ของเด็ก
2. ตั้งใจฟังและเอาใจใส่ต่อความคิดแปลกๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลาง
3. กระตือรือร้นต่อคำถามที่แปลกๆ ของเด็ก ด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวา หรือชี้แนะให้เด็กหาคำตอบจากแหล่งต่างๆ ด้วยตนเอง
4. แสดงและเน้นให้เด็กเห็นว่า ความคิดของเด็กนั้นมีคุณค่าและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
5. กระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้โอกาสและเตรียมการให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง และยกย่องเด็กที่พยายามเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. เปิดโอกาสให้นักเรียน เรียนรู้หรือค้นคว้าอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ โดยไม่ต้องใช้วิธีบังคับด้วยคะแนนการสอบ หรือการตรวจสอบ เป็นต้น
7. พึงระลึกเสมอว่าการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เด็ก ต้องใช้เวลาและพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป
8. ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเองและยกย่องชมเชยเมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกกว่าผู้อื่น

ดังนั้น ความรู้ลึกซึ้งที่จะคิดได้แปลกๆ และสถานะที่มีความปลอดภัยทางจิตใจ เป็นภาวะที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก และเป็นสิ่งที่ควรได้รับการส่งเสริมจากพ่อแม่ ครู อาจารย์และผู้เกี่ยวข้องกับเด็กที่จะจัดบรรยากาศเหล่านี้ให้เด็ก เนื่องจากถ้าเด็กมีความคิดสร้างสรรค์แล้ว เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะมีความคิดสร้างสรรค์ด้วย

การสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ครูและวิธีการสอนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เนื่องจากทั้งตัวครูและวิธีการสอนมีบทบาทต่อบรรยากาศในห้องเรียนโดยตรง ซึ่ง ทอร์เรนซ์ (Torrance, อ้างใน คะนิง สายแก้ว, 2533, หน้า 23) ได้ให้หลักการสำคัญสำหรับครูที่จะใช้เป็นสิ่งส่งเสริมพฤติกรรมสร้างสรรค์ดังนี้

1. เอาใจใส่ต่อคำถามที่แปลก เพื่อฝึกทักษะในการใช้คำถาม
2. เอาใจใส่ต่อจินตนาการและความคิดที่แปลก
3. แสดงให้นักเรียนเห็นว่าความคิดนั้นมีคุณค่า เพราะนักคิดที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายของโลกมีความเชื่อมั่นว่า ความคิดของตนเองมีคุณค่ากว่าการไปลอกเลียนผู้อื่น

4. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกหัดโดยไม่ต้องมีการประเมินผล

5. ประเมินผลโดยการชี้แจงถึงสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้แล้วทอร์เรนซ์ก็ยังได้เสนอแนะกิจกรรมที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

- 1.ให้อ่านหนังสือประเภทไม่สมบูรณ์
- 2.ให้นำเรื่องราวตั้งแต่ 2 เรื่องขึ้นไปที่ไม่เกี่ยวข้องมาประกอบกัน เป็นเรื่องเดียวกัน
- 3.การเอาข้อมูลต่างๆ มาปะติดปะต่อกันให้เป็นสิ่งใหม่
- 4.การใช้คำถามประเภทเร้าให้คิด
- 5.เร้าให้ระลึกถึงประสบการณ์
- 6.ชี้ให้เห็นว่าความรู้ย่อมมีการเพิ่มพูนอยู่เสมอ
- 7.การเล่าเรื่องสมมติแล้วตั้งคำถามให้คิด

เดวิส (Davis, อ้างใน คะนิง สายแก้ว, 2533, หน้า 24) กล่าวว่า แนวทางที่ครูจะช่วยให้ความคิดสร้างสรรค์ในตัวเด็กพัฒนาขึ้นได้ มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. การใช้กลวิธีสร้างสรรค์ (Use of Creative Tactics) การสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้นมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนรู้จักการยืดหยุ่น (Flexibility) และเป็นคนใจกว้างยอมรับสิ่งแปลกใหม่ (Open Mindness) โดยสอนกระบวนการบางอย่างเพื่อให้รู้จักนำไปประกอบกันเป็นความคิดใหม่ๆ ให้เกิดแรงจูงใจ ที่จะนำความสามารถในตนเองออกมาใช้ให้มากที่สุด

2. การเรียนรู้ความคิดสร้างสรรค์โดยการปฏิบัติจริง (Learning Creativity by Doing Creativity) ครูที่สอนต้องปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ด้วย ซึ่งจะทำให้ดีต่อเมื่อคุ้นเคยกับนักเรียน รู้จักยืดหยุ่น ใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิด การแก้ปัญหาอย่างจินตนาการของเด็กนักเรียนได้

3. บรรยากาศที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ (Creative Atmosphere) สภาพในห้องเรียนต้องเอื้ออำนวยให้นักเรียนได้แสดงความคิดอย่างเสรีเพื่อให้เกิดความคิดที่เป็นจินตนาการแปลกๆ

วรภรณ์ รักวิชัย (2522, หน้า 34-35) ได้เสนอแนะวิธีสอนที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเกิดความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่บังคับให้เด็กทำตามคำสั่ง
2. ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกอย่างมั่นใจ เมื่อเด็กประสบผลสำเร็จควรจะให้รางวัลหรือแรงเสริม
3. ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนคิดเป็น ช่างสังเกต ช่างถาม ช่างซัก โดยครูต้องตอบสนองคำถามของเด็กด้วยความกระตือรือร้น ไม่ควรจะบอกปิดคำถามของเด็ก
4. จัดประสบการณ์และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ค้นคว้าทดลองอยู่เสมอ
5. สนับสนุนส่งเสริมให้เด็กมีบุคลิกภาพทางสร้างสรรค์ ด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดหลายๆ ด้าน เกิดอารมณ์ขัน มีความอยากรู้อยากเห็น สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่จำกัดการแสดงออกของเด็ก
6. อย่าเข้มงวดในแบบแผนมากเกินไป สนับสนุนให้เด็กได้มีการแสดงออก โดยการยอมรับของหมู่คณะอย่างเสรี
7. อย่าสนับสนุนหรือให้รางวัลผลงานที่ดีเด่นอย่างเดียว ควรจะยอมรับผลงานหรือการทดลองของเด็กทุกคนที่เป็นผลงานแปลกใหม่
8. แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความสำคัญ และความคิดของเด็กทุกคนเป็นความคิดที่นำไปสู่ผลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์
9. ยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็กทุกคน และให้อิสระในการคิดการทำ
10. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ให้ช่วยเด็กในการคิดค้น สำรวจและทดลอง
11. จัดประสบการณ์ใหม่ให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรี

จากการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้แสดงออกมาได้อย่างเต็มความสามารถ โดยครูจะต้องจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องตลอดจนบรรยากาศที่เด็กรู้สึกเป็นอิสระ ไม่ถูกควบคุมจากระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ เด็กรู้สึกปลอดภัย ซึ่งเกิดจากการรู้สึกว่าตนเองมีค่า ได้รับการยอมรับ และให้เด็กมีเสรีภาพทางใจ โดยไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ หรือประเมินค่าผลงานของเด็ก

อุปสรรคของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล อาจจะมีอุปสรรคที่จะสกัดกั้นความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ความคิดสร้างสรรค์ไม่พัฒนาไปเท่าที่ควร ซึ่ง รอว์ลินสัน (Rawlinson,

อ้างในกรมวิชาการ, 2535, หน้า 17 – 18) ได้ศึกษารวบรวมอุปสรรคเหล่านี้ไว้เป็น 6 ประการ ดังนี้

1. การต้องการคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว (The One Right Answer) บุคคลทั่วไป หรือแม้แต่ผู้ที่ชอบวิเคราะห์ จะพยายามหาคำตอบซึ่งถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว และจะมีความพอใจเมื่อพบคำตอบนั้นแล้ว แต่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เมื่อพบคำตอบแล้วเขาจะหาคำตอบหรือผลเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากคำตอบที่ถูกต้องนั้น
2. การจำกัดความคิดตนเอง (The Self Imposed Barrier) บุคคลทั่วไป จะคิดในขอบเขตที่จำกัด ซึ่งในบางปัญหาก็จะไม่สามารถหาคำตอบได้ แต่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะคิดเกินขอบเขต ไม่อยู่ในวงจำกัด และเขาจะพบวิธีแก้ปัญหานั้นที่สุด
3. ความเคยชิน (Conformity) บุคคลทั่วไปจะคิดเท่าที่เห็นปรากฏตามความเคยชิน หรือประสบการณ์ที่เคยมีมา แต่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะคิดในแง่มุมต่างๆ นอกเหนือจากที่เป็นอยู่
4. การไม่สนใจในสิ่งที่ท้าทายความคิด (Failing to Challenge the Obvious) มีการกระทำบางอย่างที่ท้าทายความสนใจ และความคิดซึ่งถ้าพิจารณาแล้วก็ไม่น่าเป็นไปได้ แต่ก็อาจเป็นไปได้ คนทั่วไปไม่สนใจทำสิ่งเหล่านี้ แต่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะพยายามทำสิ่งเหล่านั้นให้เป็นจริงขึ้นมาให้ได้
5. การประเมินผลความคิดเร็วเกินไป (Evaluating Ideas too Quickly) นักวิเคราะห์ หรือคนทั่วไปมักจะประเมินผลความคิดของเขาเกือบจะทันที เมื่อเริ่มใช้ความคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น
6. ความกลัวจะถูกมองว่าโง่ (The Fear of Looking a Fool) บุคคลทั่วไปจะไม่พยายามแสดงความคิดเห็นของตนออกมา ด้วยกลัวว่าจะถูกมองว่าโง่ แต่ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะไม่คิดเช่นนี้ เขาจะกล้าแสดงความคิดเห็นออกมาให้มากที่สุดที่จะทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงคุณภาพความคิดเหล่านั้น เพราะอาจจะมีความคิดความใดคนหนึ่งเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ดีมากก็ได้

อารี รังสินันท์ (2526, หน้า 118-119) ได้กล่าวว่า อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์ มีดังนี้

1. การไม่ชอบให้ซักถาม หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ ไม่ชอบและไม่สนับสนุนให้เด็กเป็นคนช่างซัก ช่างถาม หรือยับยั้งการถามและรู้สึกรำคาญและไม่พอใจการที่เด็กซักถามบ่อยๆ

2. การเอาอย่างกันหรือการทำตามอย่าง หมายถึง การกระทำที่ชอบเอาอย่างกัน คิดตามกัน คิดในสิ่งที่เคยมี เลียนแบบของเดิม ไม่กล้าคิดและกระทำให้แตกต่างจากคนอื่นหรือของเดิม บางครั้งอาจจะกล้าคิดแต่ไม่กล้าแสดง เพราะกลัวถูกหัวเราะเยาะ กลัวสังคมไม่ยอมรับ

3. การเน้นบทบาทและความแตกต่างทางเพศมากเกินไป หมายถึง การที่สังคมได้กำหนดบทบาทของเพศหญิงและเพศชายอย่างเคร่งครัด ทำให้ทั้งสองเพศไม่กล้าล่วงล้ำในเส้นที่ขีดกำหนดไว้ซึ่งที่ตนมีความสามารถ

4. วัฒนธรรมที่เน้นความสำเร็จและประณามความล้มเหลว หมายถึง การที่สังคมมีค่านิยมต่อความสำเร็จมากเกินไป เมื่อทำการสิ่งใดแล้วก็ต้องการให้เกิดความสำเร็จเพียงอย่างเดียว ความล้มเหลวเป็นสิ่งที่ไม่ยอมรับและทำให้อับอาย ดังนั้นจึงทำให้เด็กไม่กล้าทดลองของใหม่เพราะกลัวความล้มเหลวและผลที่ได้จากสังคมคือ การดูถูกดูแคลน

5. บรรยากาศที่เคร่งเครียดและเอาจริงเอาจังมากเกินไป หมายความว่า การกระทำและความคิดทุกอย่างต้องอยู่ในระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งเครียด จะคลาดเคลื่อนหรือเบี่ยงเบนไปแม้แต่เล็กน้อยก็ถือว่าเป็นความผิดอันยิ่งใหญ่และไม่สามารถอภัยให้ได้

6. ความกลัว หมายถึง ความไม่กล้าคิด ไม่กล้าแสดง และไม่กล้ากระทำการสิ่งใดใหม่ เพราะกลัวการถูกหัวเราะเยาะกลัวการถูกตำหนิติเตียน กลัวเสียหน้า และกลัวการถูกลงโทษ

7. ความเคยชิน หมายถึง การยอมรับหรือการติดอยู่กับรูปแบบหรือการกระทำเดิมที่เคยทำเป็นประจำโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ เคยชินกับสภาพชีวิตที่เคยเป็นมา

8. ความมื่อคติหรือความลำเอียง หมายถึง ความเชื่อและคิดตามทัศนคติของตน ลำเอียงและยึดมั่นกับความเข้าใจของตนโดยไม่ยอมรับรู้สิ่งใหม่ ทำให้เกิดทัศนคติที่คับแคบ ไม่ยอมเชื่อแนวทางอื่นๆ ที่เป็นไปได้ คิดเพียงว่าคำตอบที่ถูกต้องมีเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น และการในการตัดสินใจต่างๆ ก็จะนำเอาความคิด ความเชื่อของตนแต่เพียงอย่างเดียวเข้ามาเป็นเกณฑ์ตัดสินเท่านั้น

9. ความเฉื่อยชา หมายถึง ความอึดอาดเชื่องช้า และความล่าช้าในการคิดริเริ่ม ทั้งความคิดและการกระทำ

10. ความเกียจคร้านไม่เอาจริงเอาจัง หมายถึง ทำงานอย่างไม่เต็มที่ ไม่เต็มความสามารถ ชอบแต่ความสะดวกสบาย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2530, หน้า 105-106) ได้กล่าวไว้ว่า อุปสรรคของความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการมีดังนี้

1. ความเคยชินที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู หรือการศึกษาเล่าเรียนที่ไม่มีลักษณะของความคิดสร้างสรรค์
2. ความกลัว ไม่กล้าเสี่ยง ขาดความมั่นใจ ขาดการให้กำลังใจสนับสนุนที่จะกล้าคิดกล้าทำ
3. มืดคติ เนื่องจากประสบการณ์การเรียนรู้ การอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่เด็กได้รับ
4. ความเฉื่อยชา เป็นผลมาจากการฝึกรอบม การเลี้ยงดู การเรียนการสอนและสิ่งแวดล้อม

โดยสรุปแล้ว สิ่งที่สำคัญกันความคิดสร้างสรรค์ได้แก่ ความไม่รู้ ความกลัว อคติ และการขาดความกระตือรือร้น บรรยากาศที่เคร่งเครียดมากเกินไป สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคที่จะทำให้เด็กเรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ ครูจะต้องยอมรับและเข้าใจอุปสรรคเหล่านี้เสียก่อน เพื่อว่าจะได้ป้องกันและเพิ่มปัจจัยการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยประสานงานกับทางบ้าน แม้จะเป็นงานที่ยุ่งยาก หากครูมีความมั่นใจ มีความจริงใจต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก เด็กก็จะเติบโตเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ อันจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อไปในอนาคต

ศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย

ความหมายและความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้

1. ความหมายของศูนย์การเรียนรู้

นิตยา ประพฤติกิจ (2539, หน้า 54) ได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ว่า คือ ศูนย์ที่จัดตั้งเพื่อให้เด็กได้มีความสนใจในเรื่องนั้น ได้เข้ามาทำกิจกรรมและเมื่อเลิกสนใจแล้วก็สามารถเข้าไปทำกิจกรรมที่ศูนย์อื่นได้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2529, หน้า 555) ได้ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งรวมสื่อต่างๆ ไว้เป็นหมู่ พวก เป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้เลือกเล่นตามความสนใจ

2. ความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2527, หน้า 188-204) อธิบายว่า ศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย เป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการ

ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจของตัวเอง เด็กได้สังเกต ทดลอง คิดค้นคว้าหาประสบการณ์ด้วยตนเอง ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เด็กมีโอกาสดูเรียนรู้ไปทีละน้อยแต่มั่นคง เกิดความภาคภูมิใจในผลงานความสำเร็จที่เริ่มต้นเล็กๆ น้อยๆ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่เด็กให้พัฒนายิ่งขึ้น

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541, หน้า 24) ได้กล่าวถึงความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนวิธีหนึ่ง ที่ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กตามเอกัตภาพ และช่วยพัฒนาความสามารถในการรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง

หลักการจัดศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2527, หน้า 188-204) กล่าวว่า การจัดศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยควรยึดหลักการดังนี้

1. สถานศึกษาปฐมวัยควรจัดสถานการณ์ให้เด็กมีโอกาหาประสบการณ์ประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง
2. ห้องศูนย์การเรียนรู้ควรเป็นห้องขนาดใหญ่พอเหมาะกับจำนวนเด็ก
3. การจัดกิจกรรมใดให้เด็กทำควรมีจุดมุ่งหมาย
4. ศูนย์กิจกรรมทุกศูนย์ที่จัดขึ้น ควรมีสื่อเพียงพอแก่เด็กทุกคนจะเลือกประกอบกิจกรรมได้เป็นกลุ่มและจัดให้มีศูนย์กิจกรรมสำรองไว้พอสมควร
5. การจัดกิจกรรมควรเน้นการเล่นเป็นหมู่ช่วยให้เด็กเข้าใจซึ่งกันและกัน ร่วมมือกัน ทำให้การเล่นดำเนินไปด้วยดี

โดยสรุป หลักการของศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย เป็นการ จัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่มีความมุ่งหมายเฉพาะเป็นพิเศษ โดยให้เด็กได้เลือกและมีส่วนร่วมประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือกิจกรรมตามความสนใจ เด็กได้สังเกต คิดค้นคว้า ทดลองและสร้างสรรค์ ช่วยให้เด็กได้รับอิสระและประสบการณ์ตรงในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนั้นยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กให้เกิดความพร้อมได้ด้วยตนเอง

ความมุ่งหมายในการจัดศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2527, หน้า 197) ได้ระบุจุดมุ่งหมายของการจัดศูนย์การเรียนรู้ดังนี้

1. ให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง และส่งเสริมพัฒนาการได้ครบทุกด้าน
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลอง คิดค้นคว้าและสร้างสรรค์ ความสนุกและเพลิดเพลิน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องวิตกกังวล
3. ฝึกทักษะการเตรียมความพร้อม ด้านประสาทสัมผัสทั้งห้าทางตาและมือ
4. ฝึกให้เด็กทำงานเป็นหมู่ เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนและเพื่อนภายในสังคมเล็กๆ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
5. ประหยัคอุปกรณ์การศึกษา ฝึกเด็กให้รู้จักเล่นเครื่องเล่น การเก็บรักษาอุปกรณ์ เครื่องเล่นให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยครบถ้วน
6. เป็นวิธีการให้เด็กๆ ได้รับความรัก ความอบอุ่น การปกป้องรักษา การอบรมดูแล และการปกป้องให้ปลอดภัยที่จะอยู่ร่วมกันในสถานศึกษาได้อย่างมีความสุข
7. เป็นวิธีการที่ช่วยให้ครูสามารถสังเกตความสนใจและประเมินผลพัฒนาการของเด็กแต่ละคนได้โดยง่าย
8. เป็นวิธีการที่ทราบปัญหาความคับข้องใจของเด็ก ทำให้ครูสามารถหาวิธีช่วยคลี่คลายปัญหาให้แก่เด็กได้
9. เป็นการปูพื้นฐานประสบการณ์และความรู้สึกให้เด็กมีความพร้อม ช่วยตนเอง ได้ถูกต้องเหมาะสมกับวัยของเด็ก พร้อมทั้งจะไปศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้อย่างเป็นสุข
10. เป็นวิธีการช่วยลดการสูญเปล่าทางการศึกษาในปัญหาเด็กเรียนช้าชั้น
11. เป็นวิธีการช่วยให้ครูตื่นตัวอยู่เสมอในการที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม สำรวจแหล่งวัสดุอุปกรณ์และคิดค้นอุปกรณ์ใหม่ๆ ขึ้นเพื่อส่งเสริมความพร้อมให้แก่เด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เกษลดา มานะจุติ (2532, หน้า 5) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการจัดห้องเรียนแบบ ศูนย์การเรียนดังนี้

1. ให้ประสบการณ์โดยตรงแก่เด็กและส่งเสริมพัฒนาการอย่างกว้างขวาง
2. ส่งเสริมการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม
3. ช่วยให้เด็กเกิดทักษะและความชำนาญในการสัมผัสและต้อง ค้นคว้าทดลอง
4. เกิดการรวมกลุ่มในหมู่พวก มีการสนทนาโต้ตอบระหว่างกันและกัน
5. ช่วยสอนเรื่องระเบียบ วินัย การเคารพต่อกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง

6. ช่วยให้เกิดการประหยัดในการเตรียมสถานที่เล่นและนำเสนออุปกรณ์ เพราะอุปกรณ์ชุดเดียวกันสามารถใช้ได้กับเด็กทุกๆ กลุ่มได้อย่างทั่วถึง

7. เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในการอยู่ร่วมกันในหมู่เด็ก

นอกจากนี้ สุนันท์ สังข์อ่อง (2526, หน้า 137) ยังได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดศูนย์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุด (Life Long Learning)
2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Self – Actualizing)
3. เพื่อจัดรูปแบบการเรียนรู้ในหลายลักษณะ
4. เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือก
5. เพื่อให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน
6. เพื่อฝึกทักษะในการใช้เครื่องมือและสื่อการสอนชนิดต่างๆ
7. กระตุ้นให้นักเรียนคิดริเริ่ม มีความรับผิดชอบและเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง
8. พัฒนาทักษะในการอ่าน การแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ
9. ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นรายบุคคล

โดยสรุป ความมุ่งหมายสำคัญของศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ด้วยการประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ความต้องการของเด็กและส่งเสริมพัฒนาการครบพร้อมกันทุกด้าน ให้เด็กมีความพร้อมที่จะไปศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้อย่างเป็นสุข

ประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2527, หน้า 194) กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ระดับปฐมวัยไว้ดังนี้

1. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ตามความสนใจของเด็ก
2. ส่งเสริมให้เด็กแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
3. ฝึกการทำงานเป็นหมู่ เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนและเพื่อน
ฟังความเห็นของผู้อื่น
4. ส่งเสริมเสรีภาพของเด็กในการแสดงความคิดเห็น
5. เปิดโอกาสให้ครูใกล้ชิดกับเด็กทุกกลุ่ม เป็นวิธีการช่วยให้ครูได้สังเกตความสนใจพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กแต่ละคนได้ง่ายและชัดเจน

6. ช่วยให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มิใช่ครูบังคับให้เด็กเรียน เพียงอ่านเขียน เรียนเลขและท่องจำเท่านั้น

7. เป็นวิธีการช่วยส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้เกิดพัฒนาการทางด้านการพร้อมได้ที่เหมาะสมกับวัย

8. ช่วยให้ครูตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาในการคิดค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม สำรวจแหล่ง วัสดุอุปกรณ์และคิดค้นประดิษฐ์อุปกรณ์ใหม่ๆ เพื่อส่งเสริมความพร้อมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จินตนา หมู่ผึ้ง (2525, หน้า 80) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กสำรวจตรวจสอบ ค้นหาข้อเท็จจริงของวัตถุสิ่งของและสิ่งมีชีวิตถึง ประโยชน์ใช้สอยและธรรมชาติของสิ่งต่างๆ
2. ให้เด็กได้รับประสบการณ์และต้อง สัมผัสวัตถุสิ่งของเพื่อช่วยพัฒนาประสาท สัมผัสการใช้มือกับตาให้สัมพันธ์กัน ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ของร่างกาย
3. ช่วยให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรีตามจินตนาการ และเกิดความคิดสร้างสรรค์
4. เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม การปรับตัว การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การรู้จักรอคอย การให้อภัยกันและกัน
5. เพื่อให้เด็กได้ทำงานเป็นหมู่คณะและเรียนรู้แก้ปัญหาด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาความคิด สร้างสรรค์ให้กับเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก เพราะศูนย์การเรียนรู้จะเป็นการจัดสภาพแวดล้อม ในโรงเรียน ห้องเรียน ที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก คือเด็กได้รับอิสรภาพ ทางความคิด และการสัมผัสด้วยตนเองในบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกอย่างเต็มที่ ตามความคิดและจินตนาการของเด็ก

ศูนย์กิจกรรมในห้องเรียนระดับปฐมวัย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2527, หน้า 202-203) ได้ระบุถึงกิจกรรมใน ห้องเรียนระดับปฐมวัยไว้ดังนี้ คือ ศูนย์ไม้บล็อก ศูนย์ดนตรี ศูนย์บ้าน ศูนย์ปั้น ศูนย์หนังสือ ศูนย์วาดภาพระบายสีเทียน ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส ศูนย์งานกระดาษ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์วาด ภาพด้วยสีน้ำ ศูนย์กิจกรรมพิเศษ ศูนย์นี้ประกอบไปด้วยกิจกรรมการเล่นสีแบบต่างๆ

จากศูนย์กิจกรรมดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า ศูนย์กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะมีดังนี้คือ ศูนย์ปั้น ศูนย์วาดภาพระบายสีด้วยสีน้ำ ศูนย์วาดภาพระบายสีด้วยสีเทียน ศูนย์งานกระดาษ ศูนย์กิจกรรมพิเศษประกอบไปด้วยกิจกรรมดังนี้

1. การเล่นละเล่นแป้งผสมสีด้วยนิ้วมือ
2. การเล่นละเล่นโคลนหรือโคลนผสมสีด้วยนิ้วมือ
3. การเล่นประดิษฐ์เศษด้วยวัสดุ
4. การเล่นกับน้ำ
5. การเล่นกับทราย
6. การเล่นกับสีแบบต่างๆ

ศูนย์ศิลปะระดับปฐมวัย

ศูนย์ศิลปะระดับปฐมวัยนั้น เขียวพา เดชะคุปต์ (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541, หน้า 38) กล่าวว่า ศูนย์ศิลปะ (Art Center) คือ แนวทางที่จะช่วยให้เด็กได้แสดงความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดออกมาในรูป ของภาพสิ่งของที่เด็กสามารถแลเห็นได้ เด็กจะใช้ศิลปะเพื่อเป็นสื่ออธิบายสิ่งที่เด็กทำ เห็น รู้สึก และคิดออกมาเป็นผลงาน การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้กับเด็กจะช่วยให้เด็กมีโอกาส ค้นคว้า ทดลอง และสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนให้ผู้อื่นและสิ่งที่อยู่รอบตัวเขาได้ ดังนั้นศูนย์ศิลปะควรตั้งอยู่บนพื้นที่ที่ใกล้กับอ่างล้างมือ มีเนื้อที่กว้างๆและห่างจากการเดินไป มาของเด็ก การสร้างสรรค์นี้จะสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ เน้นความสำคัญของกระบวนการ (Process) มากกว่าผลที่ได้รับ (Product) ประสบการณ์ด้านศิลปะจะช่วยให้เด็กได้ผ่อนคลาย ทำให้เกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ เด็กมักจะแสดงความรู้สึกนึกคิดออกทางศิลปะ

การจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะ

เกษลดา มานะจุติ (2532, หน้า 60) กล่าวว่า ในการจัดศูนย์ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย นั้นควรจัดกระดานขาหยั่ง ใช้ระบายสีน้ำ พู่กัน หรือวาดรูปด้วยขอล็ก มีโต๊ะใช้ให้เด็กวาดรูป สีเทียนหรือเล่นละเล่นสี ดัดปะ นึก เป็นต้น

นิตยา ประพุดติกิจ (2539, หน้า 56) กล่าวว่า การจัดศูนย์ศิลปะควรมีกระดาน สำหรับระบายสี โต๊ะตัวใหญ่ สี พู่กัน ดินเหนียว ป้ายประกาศ และที่เก็บของ สิ่งเหล่านี้ควรมี ขนาดเหมาะสมกับความสูงของเด็กและเด็กหยิบใช้หรือเก็บได้โดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ช่วย ควร มีสีน้ำ มีการละเล่นสีน้ำ ใช้สีขอล็กและสีน้ำมัน

บทบาทหน้าที่ครูในการจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะ

เขาวพา เศษะคุปต์ (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541, หน้า 38) ได้ระบุบทบาทหน้าที่ครูในการจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะ ดังนี้

1. แนะนำสื่อประเภทต่างๆ
2. เตรียมตัวให้พร้อม
3. ให้เด็กมีโอกาสเลือก
4. เสนอให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุน
5. ควรใช้คำถามว่า “เธอจะบอกครูเกี่ยวกับสิ่งนี้ได้ไหม” มากกว่า “สิ่งนี้คืออะไร”
6. ให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจสิ่งต่างๆ
7. จัดให้มีที่ว่างสำหรับฝังงานให้แห้ง
8. ให้คำปรึกษา
9. ควรให้มีการเปรียบเทียบถึงความพยายามของเด็กในช่วงเวลาที่เพิ่งผ่านมา
10. แจกกระดาษแผ่นใหญ่ แปรงค้ำยาว ชอล์กและดินสอแก่เด็ก

กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี

กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี หมายถึง การจัดกิจกรรมศิลปะ โดยแบ่งออกเป็น 6 ศูนย์กิจกรรม ในแต่ละวันแล้วเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเข้าศูนย์อย่างอิสระเพื่อทำกิจกรรมศิลปะตามความต้องการและความสนใจของนักเรียนโดยไม่ถูกควบคุมหรือกำหนดให้กระทำตามกฎเกณฑ์ของครู ในการจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรีนั้นครูมีหน้าที่คือ ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และช่วยเหลือยามเด็กมีปัญหาในการทำงานและมีหน้าที่ในการจัดเตรียมกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ ให้มีความหลากหลายเหมาะสมกับกิจกรรมและเหมาะสมกับตัวเด็ก

ลักษณะของกิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี

1. มีกิจกรรมที่หลากหลาย
2. เด็กมีโอกาสเลือกกิจกรรมด้วยตนเอง และกิจกรรมที่ตนเองเลือกตามความคิดอย่างอิสระ เสรี
3. ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับผลงานเด็ก
4. วัสดุ อุปกรณ์ เหมาะสมกับกิจกรรมและตัวเด็ก นอกจากนั้นยังมีเพียงพอกับจำนวนตัวเด็กทุกศูนย์กิจกรรม

การจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี

1. กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรีต้องสอดคล้องกับขอบข่ายเนื้อหาการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 (กรมวิชาการ, 2540ข, หน้า 54-55) ได้ระบุขอบข่ายเนื้อหาไว้ดังนี้

- 1.1 การวาดภาพระบายสี
- 1.2 การเล่นกับน้ำ
- 1.3 การพิมพ์ภาพ
- 1.4 การปั้น
- 1.5 การพับ ตัด ฉีกปะ
- 1.6 การประดิษฐ์

2. กิจกรรมศิลปะที่จัดในกิจกรรมศิลปะเสรีในแต่ละวันครอบคลุมเนื้อหาและขอบข่ายของกิจกรรมสร้างสรรค์ในหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540

3. กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี ยึดเนื้อหาตามหน่วยการเรียนรู้ซึ่งระบุไว้ในแผนการจัดประสบการณ์ตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษาระดับชั้นอนุบาลศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี เป็นรูปแบบของการจัดประสบการณ์วิธีหนึ่งที่ทำให้อิสระแก่เด็กในการเลือกกิจกรรมและทำกิจกรรมที่ตนเองเลือกอย่างอิสระเสรี แต่ทั้งนี้กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรีที่จัดให้เด็กจะต้องสอดคล้องกับขอบข่ายเนื้อหาการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 และสอดคล้องกับเนื้อหาตามหน่วยการเรียนรู้ในแผนการจัดประสบการณ์ตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษาระดับชั้นอนุบาลศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อที่จะได้พัฒนาเด็กได้ตรงเป้าหมายของหลักสูตรที่ระบุไว้

กิจกรรมศิลปะที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ทำการค้นคว้ารวบรวมไว้แล้ว พบว่า มีจำนวนมาก ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ จำแนกตามเนื้อหาและขอบข่ายของกิจกรรมสร้างสรรค์ตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล เพื่อที่จะได้นำมาจัดกิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรีโดยใช้กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับความสามารถ อายุและระดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยดังนี้ คือ

1. กิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการวาดภาพระบายสี

- 1.1 การวาดภาพตามใจชอบด้วยสีเทียน
- 1.2 การวาดภาพตามใจชอบด้วยสีน้ำ
- 1.3 การวาดภาพจากประสบการณ์
- 1.4 การวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด
- 1.5 การวาดภาพด้วยการละเลงสีด้วยนิ้วมือ
- 1.6 การวาดภาพด้วยแปรงสี
- 1.7 การวาดภาพระบายสีด้วยจุด
- 1.8 การวาดภาพด้วยด่างทับทิม
- 1.9 การวาดภาพด้วยดินสอสี
- 1.10 การวาดภาพด้วยดินสอดำ
- 1.11 การวาดภาพบนกระดาษทราย
- 1.12 การวาดภาพบนกระเบื้องทราย
- 1.13 การวาดภาพระบายสีบนอากาศ
- 1.14 การวาดภาพระบายสีตามรูปทรงที่กำหนด
- 1.15 การวาดภาพด้วยนิ้วมือ
- 1.16 การวาดภาพด้วยหวี
- 1.17 การวาดภาพด้วยสีเทียนผสมสีน้ำ
- 1.18 การวาดภาพแบบครึ่งต่อครึ่ง
- 1.19 การวาดภาพและระบายสีด้วยชอล์กสี
- 1.20 การวาดภาพและระบายสีด้วยกาวกับสีน้ำ
- 1.21 การวาดภาพด้วยไข่
- 1.22 การวาดภาพด้วยสีเทียนบนไฟ
- 1.23 การวาดภาพด้วยการลากเส้นต่อเนื่อง
- 1.24 การวาดภาพด้วยการสลับสีเทียนบนไฟ
- 1.25 การวาดภาพให้มีขนาดเกินจริง
- 1.26 การวาดภาพกลับทิศทาง
- 1.27 การวาดภาพด้วยการพันสีที่หลังนิ้ว

- 1.28 การวาดภาพด้วยการพันสีกับปลายกิ่งไม้
- 1.29 การวาดภาพโดยใช้สีสองแท่งพันติดกัน
- 1.30 การวาดภาพโดยมีผ้าคลุมมือ
- 1.31 การวาดภาพโดยการลากเส้นขด
- 1.32 การวาดภาพบนกระดาษรูปปร่างแปลกๆ
- 1.33 การวาดภาพบนถุงกระดาษ
- 1.34 การวาดภาพบนกระดาษมัน
- 1.35 การวาดภาพบนกล่อง
- 1.36 การวาดภาพโดยลากเส้นต่อกันทีละคน
- 1.37 การวาดภาพด้วยกาวและโรยทรายสี
- 1.38 การวาดภาพ ด้วยการชุดสีเทียน
- 1.39 การวาดภาพจากความคิดจินตนาการ
- 1.40 การวาดภาพโดยการปิดตาวาดภาพ
- 1.41 การวาดภาพบนโต๊ะ (ไผเมกา)
- 1.42 การวาดรูปปร่างโดยการทาบบนกระดาษ
- 1.43 การวาดภาพด้วยสีจากธรรมชาติ
- 1.44 การวาดภาพบนกระดาษหนังสือพิมพ์
- 1.45 การวาดภาพด้วยฟองน้ำ
- 1.46 การโรยสีบนกระดาษเปียก
- 1.47 การวาดภาพบนพื้นผิวขรุขระ
- 1.48 การวาดภาพบนพื้นดิน
- 1.49 การวาดภาพด้วยแปรงสีฟัน
2. กิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการเล่นสี
 - 2.1 การเป่าสีด้วยปาก
 - 2.2 การเป่าสีด้วยหลอดกาแฟ
 - 2.3 การเทสีบนกระดาษแห้ง
 - 2.4 การเทสีบนกระดาษเปียก
 - 2.5 การหยดสีบนกระดาษแห้ง

- 2.6 การหยดสีบนกระดาษเปียก
- 2.7 การพับสี
- 2.8 การลูบสีบนกระดาษ
- 2.9 การพ่นสี
- 2.10 การจุ่มสี
- 2.11 การแต้มสี
- 2.12 การละเลงสีด้วยส่วนต่างๆ ของร่างกาย
- 2.13 การแปรงสีบนม้วนลวด
- 2.14 การหยดสีน้ำมันในอ่างน้ำ
- 2.15 การฝนสี
- 2.16 การสักระบายสีด้วยสีเทียนบนไฟ
- 2.17 การสักระบายสีน้ำ
3. กิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวกับการพิมพ์ภาพ
 - 3.1 การพิมพ์ภาพจากส่วนต่างๆ ของร่างกาย
 - 3.2 การพิมพ์ภาพด้วยวัสดุต่างๆ
 - 3.3 การพิมพ์ภาพจากพืชผัก ผลไม้
 - 3.4 การพิมพ์ภาพด้วยเชือก
 - 3.5 การพิมพ์ภาพด้วยกระดาษขุยมะพร้าว
 - 3.6 การพิมพ์ภาพด้วยดินน้ำมัน
 - 3.7 การพิมพ์ภาพจากฟองสี
 - 3.8 การพิมพ์ภาพจากปลา ปู กุ้ง
 - 3.9 การพิมพ์ภาพจากฟองน้ำ
 - 3.10 การพิมพ์ภาพจากทราย
 - 3.11 การพิมพ์ภาพด้วยกระดาษแข็ง
 - 3.12 การพิมพ์ภาพด้วยบล็อก
 - 3.13 การพิมพ์ภาพด้วยแม่พิมพ์พลาสติก
 - 3.14 การพิมพ์ภาพด้วยลูกกลิ้ง
 - 3.15 การพิมพ์ภาพด้วยแม่พิมพ์สบู่

- 3.16 การพิมพ์ภาพด้วยแม่พิมพ์ปูน
4. กิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวกับการปั้น
 - 4.1 การปั้นดินน้ำมัน
 - 4.2 การปั้นดินเหนียว
 - 4.3 การปั้นแป้งโด
 - 4.4 การปั้นแป้งขนมผสมสี
 - 4.5 การปั้นกระดาษเปื้อยผสมแป้งเปียก
 - 4.6 การปั้นจี๋เลื้อยผสมแป้งเปียก
5. กิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวกับการพับ ฉีก ตัด ปะ
 - 5.1 การพับใบตอง
 - 5.2 การพับใบมะพร้าว
 - 5.3 การพับกระดาษแล้วย้อมสี
 - 5.4 การปะภาพด้วยกระดาษรูปเรขาคณิต
 - 5.5 การฉีกปะด้วยกระดาษสี กระดาษเส้น
 - 5.6 การฉีกปะใบไม้
 - 5.7 การปะภาพจากกระดาษนิตยสารตามจินตนาการ
 - 5.8 การฉีกปะกระดาษนิตยสาร หรือกระดาษสีต่างๆ
 - 5.9 การฉีกกระดาษสีแล้วปะรูปภาพที่กำหนด
 - 5.10 การสร้างภาพด้วยใบไม้
 - 5.11 การสร้างภาพด้วยดินน้ำมัน
 - 5.12 การสร้างภาพจากเศษผ้า
 - 5.13 การสร้างภาพจากเศษวัสดุ
 - 5.14 การสร้างภาพด้วยการปิดกระดาษ
 - 5.15 การสร้างภาพด้วยการม้วนกระดาษ
 - 5.16 การสร้างภาพด้วยเมล็ดพืช
 - 5.17 การสร้างภาพด้วยกระดาษขุยม
 - 5.18 การสร้างภาพด้วยก้อนหิน
 - 5.19 การสร้างภาพจากรูปทรงต่างๆ

- 5.20 การสร้างภาพจากการตัดกระดาษเป็นเส้น
- 5.21 การสร้างภาพจากการตัดกระดาษเป็นรูปโค้ง
- 6. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์
 - 6.1 การประดิษฐ์ หุ่นช้อน
 - 6.2 การประดิษฐ์ อ่างเลี้ยงปลา
 - 6.3 การประดิษฐ์ หน้ากากงานกระดาษ
 - 6.4 การประดิษฐ์ หน้ากากจากลูกโป่ง
 - 6.5 การประดิษฐ์ หุ่นสวมหัวรูปผักการ์ตูน
 - 6.6 การประดิษฐ์ โมบาย
 - 6.7 การประดิษฐ์ หุ่นไม้ไอศกรีม
 - 6.8 การประดิษฐ์ หุ่นรองเท้า
 - 6.9 การประดิษฐ์ หุ่นมือ
 - 6.10 การประดิษฐ์ หุ่นนิ้ว
 - 6.11 การประดิษฐ์ หุ่นกระป๋อง
 - 6.12 การประดิษฐ์ ผลไม้กระดาษ
 - 6.13 การประดิษฐ์ ดวงอาทิตย์จากกระดาษ
 - 6.14 การประดิษฐ์ จากเศษวัสดุ
 - 6.15 การประดิษฐ์ จากถ้วยกระดาษเป็นหน้าคน
 - 6.16 การประดิษฐ์ จากเศษผ้า
 - 6.17 การประดิษฐ์ จากกระดาษขยำ
 - 6.18 การประดิษฐ์ จากใบตอง
 - 6.19 การประดิษฐ์ ของเล่นจากกล่องกระดาษ
 - 6.20 การร้อยหลอดกาแฟ
 - 6.21 การร้อยดอกไม้
 - 6.22 การร้อยลูกปัด
 - 6.23 การร้อยด้ายตามรอยเจาะรูปภาพ
 - 6.24 การร้อยใบไม้
 - 6.25 การร้อยลูกปัดสลับหลอดกาแฟ

6.26 การร้อยเมล็ดพืช

6.27 การร้อยกระดุมหลายๆ สี

6.28 การสานใบตอง

ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

ความหมายและความสำคัญของศิลปะ

1. ความหมายของศิลปะ

กิริติ บุญเจือ (2522, หน้า 6) กล่าวสรุปความเห็นรวมๆ ได้ว่า ศิลปะเป็นงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ไม่ใช่มีมาเองหรือเป็นไปเอง นอกจากนั้นการสร้างสรรค์ศิลปกรรมจะต้องแสดงอะไรบางอย่างของผู้สร้างสรรค์ไม่ว่าศิลปินผู้นั้นจะต้องสื่อสารถึงผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

ราชบัณฑิตยสถาน (2530, หน้า 15) กล่าวว่า ศิลปะ คือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่างๆ ให้ปรากฏ ซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจ ความสะเทือนอารมณ์ ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน ความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา

2. ความสำคัญของศิลปะ

คลอนสกี (Klonsky, อ้างใน กรภัตสร ประเสริฐศักดิ์, 2539, หน้า 18) ได้เน้นถึงความสำคัญของศิลปะว่าเปรียบเสมือนกระจกเงาต่อโลกของเด็ก (Art Lessons That Mirror The Child World) การจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กในวัยนี้ให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในภายหน้า จึงควรส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความคิดตามจินตนาการและการทำงานอย่างอิสระ ครูจะต้องคำนึงถึงความสนใจ และวิธีการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญ เป็นผู้จัดเตรียมสื่อหรือเลือกประสบการณ์ให้เหมาะสม สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กทุกระดับความสามารถ สนับสนุนและให้กำลังใจ ชัยุให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระตามจินตนาการของตนเอง

เลิศ อนันทนะ (2519, หน้า 44) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะตามแนวคิดใหม่ที่ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดริเริ่มและความคิดจินตนาการเพื่อพัฒนาการทางสมอง ร่างกาย สังคม และส่งเสริมความเจริญเติบโตทางอารมณ์จิตใจ การสอนให้บรรลุความมุ่งหมายของศิลปะ ครูจำเป็นต้องส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีการแสดงออกอย่างอิสระ (Free Expression)

ด้วยการทดลอง ค้นคว้ากับวัสดุนานาชาติ อย่างกว้างขวางที่สุด โดยไม่มีอำนาจบีบบังคับขู่เข็ญใดๆ ทั้งสิ้น มิฉะนั้นแล้วความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะไม่เกิด

องค์การ อินทรมัพรย์ (2526, หน้า 279-282) ได้กล่าวว่า ศิลปะเป็นการจัดบรรยากาศของการให้เด็กมีโอกาสแสดงออกอย่างมีอิสระ จะช่วยให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ มีเหตุมีผล เป็นผู้ที่รู้จักสังเกต มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ เป็นผู้กล้าตัดสินใจและเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหา

พรมารินทร์ สุทธจิตตะ (2529, หน้า 24) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ก็คือ กิจกรรมศิลปะเพราะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสนใจ ความสามารถและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างดี ทั้งยังช่วยให้กล้ามเนื้อและตาสัมพันธ์กัน ช่วยผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์และส่งเสริมความคิดอิสระและความคิดจินตนาการ ฝึกการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ความคิดและการกระทำซึ่งสามารถถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะ

จากความหมายและความสำคัญของศิลปะ จึงสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะมีความสำคัญมากในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยเพราะกิจกรรมศิลปะสามารถถ่ายทอดความคิดและจินตนาการของเด็กออกมาในรูปของผลงานทางศิลปะ ในการจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กปฐมวัยต้องเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระทั้งการคิดและการกระทำ ในกิจกรรมที่เด็กสนใจและควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายให้เด็กได้เลือก นอกจากนั้นแล้วศิลปะที่จัดให้เด็กต้องเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และวุฒิภาวะของเด็กด้วย

คุณค่ากิจกรรมศิลปะ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521, หน้า 124) ได้กล่าวถึงคุณค่ากิจกรรมศิลปะว่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโรงเรียนเด็กเล็กและอนุบาลเพราะโดยธรรมชาติแล้วเด็กชอบขีดเขียนภาพต่างๆ กิจกรรมทางศิลปะมีคุณค่าดังนี้

1. เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองให้เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ สิ่งที่เห็น คิดหรือกล่าวถึง
2. เปิดโอกาสให้เด็กทดลองและสำรวจสิ่งใหม่ๆ เป็นการค้นพบโลก
3. เสริมสร้างความสามารถในด้านจินตนาการ การสังเกต และฝึกความไวทางความรู้สึกต่อตนเองและคนอื่น

4. ฝึกฝนความรับผิดชอบ การตัดสินใจและความมุ่งมั่นที่จะแสวงหาความสำเร็จให้ตนเอง
5. ช่วยในด้านจิตบำบัด ฝึกให้เด็กมีความรู้สึกในอารมณ์ มีความอบอุ่นใจ โดยเฉพาะเด็กที่พูดไม่ค่อยเก่ง ความรู้สึกต่างๆ เช่น ความรู้สึกรุนแรง อาย แสดงออกมาได้ทางศิลปะ
6. ช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคม เสาะแสวงหากลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน แบ่งปันเครื่องมือและความคิดเห็นต่อกันและกัน
7. ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก โดยการส่งเสริมให้เด็กคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ขึ้น
8. ส่งเสริมความเจริญงอกงามทางร่างกายของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้มือในการแสดงออกต่างๆ

เยาพา เดชะคุปต์ (2528, หน้า 96) ได้กล่าวถึงคุณค่าของศิลปะไว้ว่า ศิลปะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้ได้แสดงความสามารถและความรู้สึกนึกคิดของตนเอง แสดงออกมา ในรูปของภาพ หรือสิ่งของที่เด็กจะสามารถเห็นได้ เด็กจะใช้ศิลปะเพื่อเป็นสื่ออธิบาย สิ่งที่เขาทำ เห็น รู้สึก และคิดออกมาเป็นผลงาน การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้กับเด็กจะช่วยให้เด็กมีโอกาสนั่นคว้า ทดลอง และสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนให้ผู้อื่น และโลกที่อยู่รอบตัวเด็กเข้าใจได้ นอกจากนั้นเด็กยังมีโอกาสพัฒนาความสามารถในการคิดและการใช้จินตนาการ การสังเกตและเพิ่มพูนการรับรู้ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น และพัฒนาความเชื่อมั่นเกี่ยวกับตนเอง ในการเลือกใช้วัสดุต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนากล้ามเนื้อมือ ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรูปร่าง สี และมีโอกาสพัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน พัฒนาทักษะทางสังคมจากการแบ่งปันอุปกรณ์ที่ใช้ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลทำความสะอาดอุปกรณ์เหล่านั้น

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526, หน้า 292-293) กล่าวว่า คุณค่าของศิลปะในการให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระมีดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้สึกไวต่อปัญหาต่างๆ ต่อสภาพแวดล้อมและต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น
2. ส่งเสริมให้มีความคล่องตัวในการแสดงความคิด
3. ส่งเสริมให้รู้จักยืดหยุ่นและปรับตัวให้เหมาะกับสภาพการณ์
4. ส่งเสริมให้มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง

5. ส่งเสริมให้สามารถดัดแปลงและประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นได้
6. ส่งเสริมให้สามารถลด สกัด ตัดทอน ประสพการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
7. ส่งเสริมให้เป็นผู้รับรู้สิ่งต่างๆ อย่างกว้างขวาง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2541, หน้า 38) กล่าวว่า คุณค่าทางศิลปะสร้างสรรค์ ช่วยพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1. พัฒนาทักษะในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก
2. พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
3. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ การแสดงออกทางด้านความคิด ความมีเหตุผลและอารมณ์
4. ส่งเสริมการตัดสินใจ
5. ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ของเด็ก เด็กได้แสดงออกตามความต้องการอย่างเต็มที่
6. มีความสุขในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ และชื่นชมในผลงาน
7. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ การยอมรับความสามารถของผู้อื่น และได้รับรู้ถึงความงดงามของสิ่งต่าง ๆ

คุณค่าของศิลปะ สามารถสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เด็กเล็กแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ มีสุนทรียภาพ มีความประณีต และรู้จักทำงานร่วมกัน ดังนั้นครูต้องเข้าใจถึงคุณค่าของกิจกรรมศิลปะ เพราะจะช่วยให้ครูจัดกิจกรรมในลักษณะของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กโดยการกระตุ้นให้เด็กได้คิดค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ งานศิลปะ อันจะเป็นวิถีทางที่จะทำให้เด็กได้พัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไปไม่สิ้นสุด

พัฒนาการด้านศิลปะของเด็กปฐมวัย

เด็กมีการพัฒนาการในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วและมากมาย ซึ่งศิลปะสามารถแสดงถึงพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เป็นสื่อในการเรียนรู้ ผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กควรรู้ลำดับขั้นพัฒนาการของเด็กในช่วงอายุต่างๆ เพื่อจะได้เข้าใจการแสดงออกของเด็กสามารถแนะนำและส่งเสริมเด็กได้ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่ง ศิริลักษณ์ ศรีภมม (2537, หน้า 173-180) ได้อธิบายลักษณะลำดับขั้นพัฒนาการด้านศิลปะไว้ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) อายุ 2-4 ปี

ขั้นนี้เด็กจะพยายามจะกระทำกับวัตถุ เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง สามารถแบ่งได้ 3 ขั้นดังนี้

1.1 ขั้นขีดเขียนที่บังคับไม่ได้ (Disordered Scribbling) เด็กจะขีดเขียนอย่าง สะเปะสะปะ ไม่มีทิศทาง เด็กจะไม่มีการบังคับสายตามากการขีดเขียน เพราะไม่สามารถบังคับ ทิศทางการมองเห็นได้ บางครั้งดูเหมือนว่าเด็กไม่สนใจในงานของตน

1.2 ขั้นขีดเขียนที่บังคับได้ (Controlled Scribbling) เด็กเริ่มบังคับกล้ามเนื้อใหญ่ ได้ดีทำให้การลากเส้นทำได้ดีขึ้น เส้นยาวขึ้น มีทิศทางใกล้เคียงกัน เส้นซ้ำๆ วนๆ ในขั้นนี้เด็ก สามารถเชื่อมโยงการมองเห็นเข้ากับพัฒนาการด้านร่างกายได้ ทำให้เด็กสามารถเขียนเส้นซ้ำๆ ได้ อาจเป็นเส้นในแนวนอน แนวตั้งหรือเป็นวงกลมก็ได้

1.3 ขั้นการให้ชื่อรอยขีดเขียน (The Naming of Scribbling) เป็นขั้นที่มีความ สำคัญขั้นหนึ่ง เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ชื่อสิ่งที่เด็กขีดเขียน เด็กสามารถเชื่อมโยงการลากมือ ขีดเขียนเข้ากับสิ่งต่างๆ รอบตัว สามารถเปลี่ยนการเคลื่อนไหวมือ มาเป็นการคิดจินตนาการ ซึ่งขั้นตอนนี้จะเริ่มเมื่อเด็กอายุ 4 ปีครึ่ง

2. ขั้นก่อนมีแบบแผน (Pre-Schematic Stage) อายุ 4-7 ปี ในขั้นนี้เด็กยังคง พัฒนาการควบคุมการใช้เครื่องมือทางศิลปะอยู่ งานในขั้นนี้จะเป็นลักษณะของสัญลักษณ์ เด็กจะตั้งชื่อสัญลักษณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น การพัฒนา Concept เกี่ยวกับตนเองและสิ่งของยังทำ ได้ไม่คล่อง ทำให้รูปที่เด็กวาดบรรยายถึงสิ่งเหล่านั้นอยู่ในรูปแบบเรขาคณิต

เยาพา เดชะคุปต์ (2528, หน้า 96-97) ได้อธิบายขั้นตอนของการพัฒนาการทาง ศิลปะในระดับปฐมวัย ไว้ดังนี้

1. ระยะเส้นยุ่ง (Scribbling Stage) อายุ 2-4 ขวบ

ในระยะนี้เด็กจะแสดงออกโดยการลากเส้นยุ่งๆ ลงบนกระดาษหรือบนพื้นดิน ซึ่งเรียกว่า งานขีดเขียนหรือเส้นยุ่ง ซึ่งจะเป็นการเริ่มต้นของการสร้างงานศิลปะ เด็กในช่วงอายุ 2-4 ขวบนี้จะเป็นวัยที่คิดค้นสิ่งต่างๆ ที่เด็กพบเห็น โดยตั้งคำถามว่า “คืออะไร” “เหมือน อะไร” “มีความรู้สึกอย่างไร” ทุกสิ่งทุกอย่างที่เด็กคิดจะไม่ใช้สิ่งสูญเปล่า แม้ว่าจะสามารถ แสดงออกมาได้เพียงการลากเส้นยุ่งๆ เท่านั้น แต่ก็จะเป็นพื้นฐานของการสร้างผลงานทางศิลปะ ต่อไป เมื่อเด็กอายุราว 2 ขวบจะเริ่มรู้จักใช้ดินสอ สีเทียน ดินเหนียว หรือวัสดุอื่นๆ ในช่วงนี้ การหยิบจับวัสดุเหล่านั้นยังเป็นไปได้ไม่คล่อง เพราะเด็กยังไม่สามารถจะควบคุมกล้ามเนื้อ ได้ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นราว 3 ขวบ เด็กจะเริ่มบอกชื่อเส้นสายที่วาด หรือเล่าเป็นเรื่องราวได้ แม้ว่าภาพที่วาดจะเป็นเส้นยุ่งๆ เพียง 2-3 เส้น แต่ก็แสดงว่าเด็กได้พัฒนาการทางความคิดและ จินตนาการ โดยใช้สัญลักษณ์ไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งผู้ใหญ่ควรให้การสนับสนุนโดยใช้คำถาม

เพราะคำถามจะกระตุ้นให้เด็กเกิดความภูมิใจในผลงานและจะช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการและสามารถพัฒนาภาษาพูดของเขาได้

2. ระยะก่อนสัญลักษณ์ (Pre-Symbolic Stage) อายุ 4-7 ขวบ

ในช่วงนี้เด็กจะเริ่มวาดภาพโดยวิธีการต่าง ๆ และรู้สึกสนุกกับการสร้างรูปแบบหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ขึ้น ในขั้นนี้เรียกว่าขั้นก่อนสัญลักษณ์เพราะเด็กจะเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้อยู่เสมอ ระยะนี้จะเริ่มขึ้นเมื่อเด็กสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่วาดกับความเป็นจริง

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2535, หน้า 189-190) ได้สรุปขั้นตอนพัฒนาการทางศิลปะในระดับปฐมวัยไว้ 3 ระยะ คือ

1. ระยะประสาทสัมผัส ระดับอายุ 0-2 ขวบ

ศิลปะเด็กวัยนี้เริ่มขึ้นเมื่อเด็กมีประสาทสัมผัสเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การสัมผัส การรู้สึกรู้อึก การเห็น การถ่ายทอด การลิ้มรสและการฟัง จะเป็นพื้นฐานอันสำคัญยิ่งของการปฏิบัติงานทางศิลปะของเด็ก

2. ระยะขีดเขียน หรือระยะเส้นยุ่ง ระดับอายุ 2-4 ขวบ

การแสดงออกของเด็กวัยนี้เริ่มจากการขีดเขียนเส้นอย่างไม่เป็นระเบียบในระยะเริ่มต้น ต่อมาเด็กจะเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ของเส้นที่วาดและควบคุมเส้นที่ขีดเขียนให้มีความหมายไปตามจินตนาการของตนได้

3. ระยะก่อนสัญลักษณ์ ระดับอายุ 4-7 ขวบ

เด็กวัยนี้จะวาดภาพด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ได้วาดกับความเป็นจริงสัญลักษณ์ที่ปรากฏขึ้นในภาพเขียนขึ้นอยู่กับความรู้ของตน ระยะนี้เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างการขีดเขียนที่ไม่มีความหมายไปสู่การขีดเขียนที่มีความหมาย และสร้างให้ปรากฏเป็นรูปร่างได้ เด็กจะพยายามสนองความต้องการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาพที่ตนเขียนกับความเป็นจริงของโลกภายนอก

จากพัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัยที่กล่าวมา สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทางความคิด ทางด้านศิลปะของเด็กเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และเด็กจะมีความคิดและจินตนาการสูงสุดในช่วงนี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยควรตระหนักและจัดกิจกรรมศิลปะที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางความคิดเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการให้สูงยิ่งขึ้นและต่อเนื่องกับทุกระดับวัยของเด็ก

กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยมิได้เน้นให้เด็กทำสวยหรือเหมือนจริง แต่ให้เด็กทำอย่างเสรีอันเกิดจากการคิดและจินตนาการ ซึ่งเด็กในวัยนี้มีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์สูงสุดอยู่แล้ว ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้พัฒนาตามวัยจึงเป็นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการที่เกิดจากความสนใจ การรับรู้ประสบการณ์และความพร้อมของเด็กแต่ละคนโดยเด็กถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาทางศิลปะด้วยอารมณ์ที่สนุกสนาน (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่, 2537, หน้า 8-9)

ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล (2533, หน้า 52) ได้กล่าวถึงกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยแบ่งออกเป็น 5 สาขา คือ

1. กิจกรรมวาดเส้น (Drawing)
2. กิจกรรมระบายสี (Printing)
3. กิจกรรมภาพพิมพ์ (Paint Making)
4. กิจกรรมประติมากรรม (Sculpture)
5. กิจกรรมประดิษฐ์ตกแต่ง (Crafts)

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2535, หน้า 196) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมประสบการณ์ทางความรู้สึกล้มผัสมากกว่าประสบการณ์ที่มุ่งใช้เหตุผลเป็นกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดจินตนาการอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นนักคิด นักสร้างสรรค์ในโอกาสต่อไป ดังนั้นกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัยมีดังนี้

1. การสร้างภาพ
2. การเล่นสี
3. การปั้น
4. การประดิษฐ์
5. งานกระดาษ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (2537, หน้า 17) ให้ความเห็นว่า กิจกรรมศิลปะที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัย ได้แก่

1. การวาดภาพระบายสี
2. การปั้น
3. การพับ ฉีก ตัด ปะกระดาษ

4. การพิมพ์ภาพ
5. การเล่นกับสีน้ำ
6. การร้อยวัสดุ
7. การประดิษฐ์วัสดุ

เกศินี นิสัยเจริญ (2527, หน้า 5-6) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะที่สามารถจัดให้เด็กมีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมวาดภาพระบายสี
2. กิจกรรมปั้นและติดกระดาษ
3. การปั้น
4. การพิมพ์
5. งานพับกระดาษ
6. การประดิษฐ์เศษวัสดุเป็นของเล่นของใช้

ศิริลักษณ์ ศรีกมล (2537, หน้า 189) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะมีอยู่มากมายที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย กิจกรรมศิลปะที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัยมี 5 ประเภทคือ

1. กิจกรรมสร้างภาพ
2. กิจกรรมทดลองสี
3. กิจกรรมงานพิมพ์
4. กิจกรรมงานประดิษฐ์
5. กิจกรรมงานปั้น

จากกิจกรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่ากิจกรรมทางศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมประสบการณ์ทางความรู้สึกลึกซึ้งมากกว่าประสบการณ์การใช้เหตุผล ซึ่งจะเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการอันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นนักคิดและนักสร้างสรรค์ในโอกาสต่อไปภายภาคหน้า

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (2537, หน้า 41-45) กล่าวว่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้กับงานศิลปะของเด็กมีหลายชนิด การที่จะเลือกใช้วัสดุใดนั้นจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ลักษณะงาน ขนาด ความปลอดภัยในการใช้ และจำนวนที่เพียงพอกับเด็ก วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

วัสดุขีดเขียน สร้างภาพและทดลองสี ได้แก่ สีเทียน สีชอล์ก ดินสอสีหรือสีไม้ ดินสอดำ สีน้ำ สีโปสเตอร์ สีผสมอาหารขององค์การเกษตรกรรม สีฝุ่น สีจากวัสดุธรรมชาติ สีเมจิกชนิดน้ำ พู่กัน กระดาษสำหรับวาด

วัสดุงานพิมพ์ ใช้วัสดุ 3 ประเภทคือ

1. วัสดุสำหรับพิมพ์ ใช้กระดาษหรือเศษผ้า
2. แม่พิมพ์ ได้แก่ ทรายยาง พื้นผิวของวัสดุอื่นๆ
3. สี ถ้าพิมพ์โดยใช้แม่พิมพ์ ควรใช้สีโปสเตอร์ชั้นๆ สีฝุ่นผสมน้ำ ถ้าพิมพ์โดยไม่ใช้แม่พิมพ์อาจใช้สีจากวัสดุธรรมชาติได้

วัสดุงานประดิษฐ์

1. กระดาษ มี 2 ประเภทคือ กระดาษที่นำมาประดิษฐ์ด้วยการฉีก ตัด พับ ม้วน งอ ปะ และกระดาษสำหรับตกแต่ง
2. เศษวัสดุ เป็นวัสดุที่ทำให้เด็กมีประสบการณ์ทางด้านประสาทสัมผัสและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่ดี สามารถตัดเป็นรูปร่างได้ตามต้องการ
3. กรรไกร ควรเป็นกรรไกรขนาด 3-4 นิ้ว ปลายมนขนาดเหมาะกับมือเด็ก การใช้ต้องระมัดระวัง และควรมีการสาธิตวิธีใช้ก่อนให้เด็กทำงาน
4. แป้งเปียก สามารถทำใช้เองได้โดยผสมสารส้มเล็กน้อยเพื่อให้อยู่ได้นาน
5. กาว ส่วนใหญ่มักใช้กาวลาเท็กซ์ เพราะสามารถติดวัสดุอื่น ๆ ได้ดี

วัสดุงานปั้น ศิริลักษณ์ ศรีกมล (2537, หน้า 187) ได้ระบุไว้คือ ดินเหนียว แป้งโด ดินน้ำมัน แป้งขนม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ข, หน้า 54-55) กล่าวว่า วัสดุอุปกรณ์ในกิจกรรมสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยควรมีดังนี้

1. การวาดภาพระบายสี ได้แก่ สีเทียนแท่งใหญ่ พู่กันขนาดใหญ่ กระดาษ เลือกลูม หรือเลื้อกันเปื้อน
2. การเล่นกับสี
 - 2.1 การเป่าสี ได้แก่ กระดาษ หลอดกาแฟ สีน้ำ
 - 2.2 การหยดสี ได้แก่ กระดาษ หลอดกาแฟ พู่กัน สีน้ำ
 - 2.3 การพับสี ได้แก่ กระดาษ พู่กัน สีน้ำ

- 2.4 การเทสี ได้แก่ กระจกย สีนํ้า
 - 2.5 การละเลงสี ได้แก่ กระจกย สีนํ้า แป้งเปียก
 3. การพิมพ์ภาพ
 - 3.1 แม่พิมพ์ต่างๆ จากของจริง เช่น นิ้วมือ ใบไม้ ก้านกล้วย ฯลฯ
 - 3.2 แม่พิมพ์จากวัสดุอื่นๆ เช่น เชือก เส้นด้าย ตรายาง ฯลฯ
 - 3.3 กระจกย ผ้าเช็ดมือ สีโปสเตอร์ สีนํ้า สีฝุ่น ฯลฯ
 4. งานปั้น เช่น ดินน้ำมัน ดินเหนียว แป้งโด แป้งขนมปัง แผ่นรองปั้น แม่พิมพ์
รูปต่างๆ ไม้ขนาดแป้ง ฯลฯ
 5. การพับ ฉีก ตัด ปะ เช่นกระจกยหรือวัสดุอื่นๆ ที่จะใช้พับ ฉีก ตัด ปะ กรรไกร
ขนาดเล็กปลายมน กาวนํ้าหรือแป้งเปียก ผ้าเช็ดมือ ฯลฯ
 6. การประดิษฐ์เศษวัสดุ เช่น เศษวัสดุต่างๆ กล่องกระจกย แกนกระจกย เศษผ้า
เศษไหม กาว กรรไกร สี ผ้าเช็ดมือ ฯลฯ
 7. การร้อย เช่น ลูกปัด ดอกไม้ หลอดกาแฟ หลอดด้าย ฯลฯ
 8. การสาน เช่น กระจกย ใบตอง ใบมะพร้าว
 9. การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ พลาสติกชั้นเด็กเล็กๆ ควรเป็นรูปทรงต่างๆ ที่ผู้เล่น
สามารถนำมาต่อเป็นรูปแบบต่างๆ ตามต้องการ
 10. การสร้างรูป เช่น งานกระจกยปักหมุด งานแป้นตะปูที่ใช้หนังยาง เชือกผูกตั้ง
เป็นรูปต่างๆ
- วิรุณ ตั้งเจริญ (2526, หน้า 346-347) กล่าวว่า สื่อวัสดุอุปกรณ์ในกิจกรรมทางศิลปะ
ของเด็กได้แก่
1. กระจกย เช่น กระจกยวาดเขียน กระจกยบรูฟ กระจกยมัน กระจกยสีโปสเตอร์
กระจกยลวดลาย กระจกยทึบ กระจกยปฏิทิน กระจกยจากหนังสือแมกกาซีน กระจกย
หนังสือพิมพ์
 2. สี เช่น สีเทียน สีชอล์ก ดินสอสี สีนํ้า สีฝุ่น แท่นพิมพ์นํ้าหนัก
 3. วัสดุอื่น ๆ เช่น กรรไกร ไม้บรรทัด พู่กัน ดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งเปียก กาว
สำหรับผสมสีฝุ่น ลวดเย็บกระจกย กระดาษทราย บล็อกไม้หรือบล็อกพลาสติก
 4. วัสดุอุปกรณ์สำหรับครู เช่น รูปภาพประกอบการเล่าเรื่อง หุ่นชักประเภทต่างๆ
กล่องภาพ วัสดุอื่นๆ ที่ใช้สำหรับสาธิต

วัสดุที่กล่าวมาข้างต้นอาจใช้ประกอบงานศิลปะหรือให้เด็กจำต้องและมองเห็น ซึ่งจะเป็นการศึกษาอย่างสำคัญสำหรับเด็ก เมื่อเล่นแล้วควรให้เด็กเก็บของเหล่านี้ให้เข้าที่ให้เรียบร้อยเพื่อฝึกให้เด็กมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและรับผิดชอบอีกด้วย

วิธีการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2541, หน้า 37) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยควรเตรียมการดังนี้

1. จัดเตรียมโต๊ะและอุปกรณ์ให้พร้อมก่อนทำกิจกรรม การจัดโต๊ะกิจกรรมนี้ควรจัดกิจกรรมไว้หลายๆ กิจกรรม เพื่อให้เด็กมีอิสระในการเลือกทำสิ่งที่ตนพอใจ และประโยชน์ที่ได้รับจากศิลปะแต่ละอย่างแตกต่างกัน จึงต้องจัดหลายกิจกรรมในหนึ่งคาบเวลาแล้วให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างน้อย 2 กิจกรรม
2. การให้เด็กเข้าทำกิจกรรม ครูควรให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบโดยการทยอยเข้าทำกิจกรรม
3. การเปลี่ยนหมุนทำกิจกรรม ครูต้องกำหนดข้อตกลงกับเด็กว่า หากโต๊ะใดมีเด็กครบหรือเต็มแล้ว แต่เด็กสนใจที่จะทำกิจกรรมนั้นบ้างต้องคอยจนกว่าจะมีที่ว่าง จึงสามารถเข้าทำกิจกรรมนั้นๆ ได้
4. กิจกรรมใดเป็นของใหม่สำหรับเด็ก ครูควรจะได้แสดงวิธีทำให้เด็กดู
5. เมื่อทำงานเสร็จหรือหมดเวลา ครูต้องเตือนให้เด็กเก็บวัสดุ เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ เข้าที่ ดูแลห้องให้สะอาดเรียบร้อย

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

ฮิลเดอร์แบรนด์ (Hilderbrand, อ้างใน กรรณิสร ประเสริฐศักดิ์, 2539, หน้า 16) กล่าวว่า กิจกรรมทางศิลปะมีความสำคัญยิ่งในการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยและได้เสนอแนะในการจัดกิจกรรมด้านศิลปะไว้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าจะคำนึงถึงผลงานของเด็ก
2. ให้ความสำคัญสนับสนุนการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ โดยหลีกเลี่ยงการให้เด็กวาดลอกเลียนแบบหรือวาดภาพระบายสีจากสมุดภาพ ซึ่งทำให้เด็กไม่ได้ใช้ความคิดอิสระ ซึ่งทั้งสองแบบนี้มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์
3. แสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของเด็ก
4. วางแผนกิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กให้พร้อม

5. ควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เด็กสามารถหยิบจับได้ง่ายและสะดวกในการใช้
6. ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่ว่ากำลังทำอะไรอยู่ หรือเดาว่าสิ่งที่เด็กทำคืออะไร
7. ฝึกฝนและแนะนำให้เด็กได้ทดลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รู้จักการแสดงออก และมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็กด้วย
8. ให้คิดว่ากิจกรรมทางด้านศิลปะมีความสำคัญเหมือนกับการจัดประสบการณ์ในการเรียนการสอน
9. ให้ความรู้ด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาดและรูปร่างแก่เด็ก
10. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและเสนอแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะแก่เด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2536, หน้า 15-16) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะดังนี้

1. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก
2. ควรสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมให้มีความสดชื่น แจ่มใส แต่ควรมีระเบียบวินัย
3. ก่อนเข้าทำกิจกรรม ครูต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบพร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ
4. กิจกรรมที่จัดให้เด็กทำสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามโอกาส
5. ขณะเด็กทำกิจกรรม ครูต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้คำปรึกษาเมื่อเด็กต้องการ ครูไม่ควรบอกหรือสั่งให้ทำตามความเห็นของครู หรือให้ทำเหมือนกันทั้งห้อง
6. ชมเชยหรือให้กำลังใจขณะที่ทำงานหรือเมื่อทำงานเสร็จแล้วควรได้เดินดูเด็กได้ทั่วถึง เอาใจใส่เด็กทุกคนอย่างเสมอหน้า
7. ควรกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดเมื่อพบปัญหา
8. เมื่อเด็กทำงานเสร็จ ควรให้เด็กเล่าเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ทำหรือภาพที่วาด เพื่อเป็นการพัฒนาภาษาและความคิดของเด็ก ครูควรบันทึกเรื่องที่เด็กเล่าและวันที่เอาไว้ด้วย เพื่อทราบความก้าวหน้าและระดับพัฒนาการของเด็ก
9. ครูต้องแสดงให้เห็นว่าสนใจงานของเด็กทุกคน และผลงานนั้นมีคุณค่าเสมอ ไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขัน และควรนำผลงานเด็กหมุนเวียนจัดแสดงให้ทั่วถึงทุกคน

10. เมื่อพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างใดตลอดเวลาควรเสนอแนะให้เปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง และเมื่อเด็กทำตามคำแนะนำได้ควรให้แรงเสริมทุกครั้ง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521, หน้า 125-126) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมทางศิลปะดังนี้

1. ใส่ใจนักเรียนเป็นรายบุคคล ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนประสบผลสำเร็จ สร้างทัศนคติที่ดีต่อการล้มเหลว ให้รับผิชอบรักษาสีของเป็น

2. เตรียมสถานที่ เวลา และวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอ มีที่ให้เด็กเดินไปมาได้ อย่างเสรีไม่ว่าจะทำงานเดี่ยวหรืองานกลุ่ม บนโต๊ะหรือบนพื้นห้อง นอกหรือในห้องเรียน ครูจะต้องให้เวลา ไม่รีบเร่ง และควรมีกิจกรรมหลายอย่างสั้น ๆ ให้เลือก

3. กระตุ้นให้เด็กมีการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมให้อภิปราย แสดงออก สัมผัสรับรู้ต่างๆ และการศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

4. กระตุ้นให้พ่อแม่มีทัศนคติที่ดีต่อการสร้างสรรค์ของเด็กนักเรียน พ่อแม่ต้องฝึกตีความหมายของผลงานต่างๆ ของเด็ก แสดงความชื่นชมและให้รางวัล

5. พิจารณาระดับพัฒนาการของเด็กโดยศึกษาพัฒนาการของเด็กตามวัยต่างๆ ประวิทย์ จำปาทอง (2531, หน้า 66-70) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กมีดังนี้

1. ควรให้นักเรียนเลือกวัสดุเอง
2. ครูไม่ควรช่วยเด็กทำงาน
3. ครูไม่ควรนำแบบอย่างให้เด็กดู
4. ครูไม่ควรตีเด็กหรือหัวเราะเยาะในผลงานของเด็ก
5. ครูควรคิดว่าเป็นผลงานของเด็กไม่ใช่ผลงานของตนเอง

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526, หน้า 33-34) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมทางศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. กระตุ้นการสร้างสร้งงานศิลปะของเด็กด้วยการเพิ่มพูนประสบการณ์และความคิด
2. เป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านความกระตือรือร้น ค้นหาหาความรู้ การทำงาน แสดงความคิดเห็น
3. กระตุ้นให้เด็กคิดในเรื่องต่างๆ ให้บรรลุด้วยตัวของเขาเอง

4. สนับสนุนให้เด็กเขียนหรือสร้างงานตามวิถีทางเฉพาะตัวเขาเอง
5. อย่าวิพากษ์วิจารณ์การทำงานที่ผิดพลาดของเด็ก

แผนการจัดประสบการณ์ระดับชั้นอนุบาลตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2537, หน้า 12) กล่าวว่า การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษานั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยเฉพาะนักเรียนที่ใช้ภาษาอื่นมากกว่าภาษาไทยในชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพูดภาษาสื่อสารภาษาไทยด้วยความมั่นใจและมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ภาษาไทย ตลอดจนเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

เทคนิคการสอนแบบรับภาษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2535, หน้า 7-44) ได้ระบุเทคนิคการสอนแบบรับภาษาไว้ในแนวการจัดประสบการณ์ระดับชั้นอนุบาลตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษาไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีหลักการสอนภาษาที่สอง: เทคนิคการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองแบบรับภาษาสำหรับเด็กอายุ 4-6 ปี (The Second Language Acquisition (SLA) Approach) วิธีการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองแบบรับภาษา สำหรับเด็กอายุ 4-6 ปี หรือเรียกย่อๆ ว่าเทคนิคการสอนแบบรับภาษา ยึดทฤษฎีจากภาษาศาสตร์(เชิง) ประสาทวิทยา หน้าที่ของสมองทุกระบบและการเรียนรู้แบบสังเคราะห์ภายในภาษาศาสตร์ (เชิง) จิตวิทยากับทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กอายุ 4-6 ปีประกอบกัน วิธีสอนแบบรับภาษายึดหน้าที่กลไกการทำงานของสมองด้านการคิดกับภาษาเป็นหลัก กล่าวคือ สมองมนุษย์ทำหน้าที่เป็นเครื่องรับภาษา (Language Acquisition Device : LAD) โดยสมองซีกซ้ายส่วนล่างบริเวณทักคอกไม้นจนถึงท้ายทอยจะทำหน้าที่รับและสะสมความเข้าใจภาษา ดังนั้นหัวใจสำคัญของวิธีสอนแบบรับภาษา คือ กระตุ้นให้สมองหรือเครื่องรับภาษาทำงานแบบรับภาษาแบบซึมเข้าไปทีละเล็ก ทีละน้อย โดยใช้กิจกรรมสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านสำหรับเด็กอายุ 4-6 ปีเป็นสื่ออุปกรณ์ เมื่อสมองรับและบันทึกความเข้าใจภาษาไทยได้มากๆ ก็จะทำให้เกิดความคิดความพร้อมในการพูด ทำให้พูด

ด้วยความเข้าใจและมั่นใจ จากทฤษฎีและสมมติฐานจึงสรุปเป็นหลักการสอนภาษาที่สอง สำหรับ
เด็กอายุ 4-6 ปี ได้ 8 ประการ ดังนี้

1.1 หลักการสอนภาษาทั้งภาษาแม่และภาษาที่สอง สำหรับเด็กจะเหมือนกัน
คือ ใช้วิธีการดุนให้สมองหรือเครื่องรับภาษาทำหน้าที่รับและสะสมความเข้าใจภาษาแบบซึม
เข้าไปทีละน้อยแบบธรรมชาติไม่จำซาก

1.2 หลักการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง จะดำเนินการตามลำดับขั้น คือ
มุ่งสอนความเข้าใจเป็นลำดับแรก ส่วนการพูดด้วยความเข้าใจเป็นลำดับที่ 2 สำหรับ
การอ่าน เขียนหรือสัญลักษณ์ภาษาจะสอนอันดับต่อไปจะไม่สอน 4 ทักษะพร้อมกัน

1.3 ใช้กิจกรรมสร้างเสริมพัฒนาการรอบด้านเป็นสื่ออุปกรณ์ในการรับภาษาไทย
จะจัดกิจกรรมสร้างเสริมพัฒนาการรอบด้านที่หลากหลายเป็นสื่อในการสอนภาษาไทย โดยสอน
ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมายและนำไปใช้จริงตามกิจกรรมประจำวันอย่างมีความหมาย
และมีชีวิตชีวา โดยอาศัยตารางกิจกรรมประจำวันเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการรับภาษา

1.4 ให้เวลาป้อนข้อมูลภาษาไทยเข้าไปในสมองแบบซึมเข้าไปทีละน้อยอย่าง
เพียงพอ ก่อนที่จะพูดได้และเมื่อเด็กพูดได้จะให้เวลาพัฒนาความสามารถในการพูดให้เจริญ
เต็มที่ก่อน จึงดำเนินการเตรียมความพร้อมในการอ่านเขียนต่อไป

1.5 ให้เด็กรับภาษาไทยตลอดหลักสูตรทั้งในและนอกห้องเรียน หรือสร้าง
บรรยากาศในการรับภาษาไทยให้มากที่สุด

1.6 วิธีสอนแบบรับภาษาแบ่งออกเป็นสองระยะกว้างๆ คือ ระยะแรก ได้แก่
ระยะรับและสะสม ความเข้าใจภาษาไทย สำหรับระยะที่สองได้แก่ระยะพูดได้ อย่างไรก็ตาม
พัฒนาการด้านภาษาไทยของเด็กยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจ วิธีสอนและความ
ตั้งใจสูงของครูอย่างยิ่ง

1.7 ทักษะที่ดีและการเสริมแรงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการรับภาษา โดยเฉพาะ
เด็กๆ ทักษะที่ดีต่อภาษาไทยจะเป็นรากฐานในการเรียนรู้ภาษาไทยตลอดชีวิตของเด็กเมื่อ
เติบโตเป็นเยาวชนและพลเมือง

1.8 การแก้ไขการพูดไม่ชัด ควรทำเมื่อเด็กพูดได้แล้วด้วยความมั่นใจหรือตั้งแต่
ระยะออก โดยเตรียมกิจกรรมและเกมที่สนุกสนาน การฝึกควรเป็นไปวันละเล็กน้อยแต่ทำ
อย่างสม่ำเสมอโดยเด็กไม่รู้ตัว จากการศึกษาพบว่าเด็กที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบรับภาษาจะ
อยากพูดและพูดชัดเจน

2. ลำดับขั้นของวิธีสอนแบบรับภาษา มี 5 ระยะดังนี้

2.1 ระยะงง (Confusing Stage) คือ ระยะที่เด็กฟังมาโรงเรียน เด็กยังไม่เข้าใจภาษาไทยที่ครูพูด ดังนั้นพฤติกรรมของเด็กจะงง วุ่นวาย สับสน ทำกิจกรรมต่างๆ หรือช่วยตนเองยังไม่ได้ ต้องคอยดูครูหรือเพื่อนตลอดเวลา ครูอาจจะต้องช่วยด้วยการจับมือให้ทำพร้อมกับพูดหรือทำให้ดู และพูดประกอบ สำหรับนักเรียนอายุ 4 ปี ระยะนี้จะประกอบด้วยการร้องไห้และงง จึงเรียกว่า ระยะงอแง ระยะนี้ ส่วนเด็กอายุ 5 ปี ก็จะงงและเครียดเล็กน้อย

2.2 ระยะเงิบ (Comprehending Stage) คือ ระยะที่เด็กเข้าใจภาษาไทยที่ครูพูดและเข้าใจคำแนะนำในการทำกิจกรรมต่างๆ แต่ยังพูดไม่ได้ ดังนั้นพฤติกรรมของเด็กจะดีขึ้นมาก กล่าวคือช่วยตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งครูมากนัก

2.3 ระยะแถม (Producing Stage) คือ ระยะที่เด็กพูดหรือสื่อสารด้วยภาษาไทยได้นั่นเองเนื่องจากการฟังครั้งแรกเด็กจึงพูดเป็นคำ คำเดียว หรือประโยคเดียว ซึ่งทางหลักวิชาการทางภาษาศาสตร์เรียกว่า ประโยคคำเดียว หรือประโยคโทรเลข กล่าวคือจะพูดเฉพาะคำสำคัญ จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการพูด เป็นประโยคหลายคำต่อไป ในระยะนี้เด็กจะเป็นตัวของตัวเอง ช่วยตนเองได้ดี เป็นอิสระ

2.4 ระยะออก (Developing Stage) หมายถึง ระยะที่เด็กสามารถพูดสื่อสารเป็นประโยคสั้นๆ เป็นเรื่องราวและโต้ตอบได้ เป็นระยะที่ภาษาไทยกำลังพัฒนาตามลำดับการพูดของเด็กส่วนใหญ่จะพูดเป็นประโยคสั้นๆ ต่อๆ กัน ซึ่งทำให้เด็กสื่อสารและทำกิจกรรมสนุกยิ่งขึ้น

2.5 ระยะงาม (Facilitating Stage) หมายถึง ระยะที่เด็กมีความสามารถในการสื่อสารได้ด้วยความมั่นใจและคล่องขึ้น พูดเป็นเรื่องราวคล่องแคล่วขึ้น โดยใช้ประโยคที่มีคำสรรพนาม วิเศษณ์ และคำสันธานเชื่อมแทนการพูดประโยคสั้นๆ ต่อกันทีละประโยค

การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ตามเทคนิคการสอนแบบรับภาษา

จุดประสงค์

1. เพื่อใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นสื่อการรับภาษาไทย
2. เพื่อให้เด็กแสดงออกตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งการแสดงออกด้านภาษาไทย
3. เพื่อฝึกการสังเกต ความงาม ความมหัศจรรย์และควมมีระเบียบ/รูปลักษณะของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. การฝึกประสาทสัมผัสให้่องไวเฉียบคมในการรับข้อมูลและคิดสร้างสรรค์

5. เพื่อสร้างเสริมกระบวนการกลุ่ม ทั้งการเล่นและการทำงาน

เนื้อหา

1. การปั้นด้วยดินน้ำมัน ดินเหนียว แป้งโด
2. การวาดภาพด้วยสีโปสเตอร์ สีน้ำ สีธรรมชาติ สีเทียน
3. การเป่าสี พับสี กลิ้งสี หยอดสี ฯ
4. การพับกระดาษ
5. การฉีกปะ การตัดปะ
6. การประดิษฐ์เศษวัสดุ การใช้เศษวัสดุ วัสดุรอบตัว ทำงานศิลปะ
7. การพิมพ์ภาพด้วยวัสดุต่าง ๆ

ฯลฯ

สื่อการเรียนรู้

1. การวาดภาพ ได้แก่ สีเทียน สีน้ำ สีฝุ่น สีเมจิก สีผสมอาหารและสีธรรมชาติ
จากดอกไม้ ใบไม้ ผลไม้ในท้องถิ่น กาว พู่กัน กระดาษ

2. การเป่าสี การหยดสี การพับสี การพิมพ์ภาพ ได้แก่ สีน้ำ สีฝุ่น สีโปสเตอร์

3. การปั้น ได้แก่ ดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งโด ไม้กระดานรองปั้น

4. การฉีกปะ ตัดปะ ได้แก่ กระดาษต่างๆ กาว กรรไกรปลายมน

5. การประดิษฐ์เศษวัสดุ ได้แก่ เศษวัสดุต่างๆ กาว แป้งเปียก

6. การร้อย ได้แก่ ก้านมะพร้าว กิ๊บเสียบผม ใช้อ้อยสิ่งต่างๆ เช่นดอกไม้ ใบไม้

กระดาษ

แนวทางการจัดกิจกรรม

แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ควรดำเนินการให้สัมพันธ์กับระยะของวิธี
สอนแบบรับภาษาดังนี้

1. ระยะง เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจภาษาไทยคล่องแคล่วในการทำงานและรู้จักวัสดุ
ให้ทำกิจกรรมนี้สัปดาห์ละ 1 กิจกรรมเท่านั้น โดยเพิ่มเนื้อหาทุกวันตามลำดับ

2. ระยะเียบ ดำเนินกิจกรรมเหมือนระยะงทุกประการ โดยที่เด็กเข้าใจภาษาไทย
บ้าง ดังนั้นครูควรเพิ่มกิจกรรมทบทวนความเข้าใจภาษาไทย เช่น แบ่งเด็กเป็นกลุ่มให้ช่วยจัด
โต๊ะศิลปะ ครูตรวจสอบความเรียบร้อยโดยถามชื่ออุปกรณ์แล้วให้เด็กหยิบขึ้นมาตามที่ครูพูด

3. ระยะที่เด็กพูดได้: ใช้เทคนิคพัฒนากระบวนการคิดและกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ได้มาก

4. ระยะแถมควรเน้นให้เด็กคิดและแสดงออก ทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม และให้เด็กพูดเล่าผลงานได้ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษามากๆ วิธีการคือให้พูดกับครูตามคำพังก่อนต่อไปจึงเล่าให้เพื่อนฟัง โดยครูเสริมแรง ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์จะได้พัฒนาสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์และรับเรียนภาษาไทยด้วย

5. ระยะงอกและระยะงาม ระยะนี้ครูสามารถใช้การสอนเทคนิคพัฒนากระบวนการคิดได้มาก การจัดกิจกรรมจะเริ่มจากที่ครูซักถามประสบการณ์ของเด็กเป็นจุดเริ่มต้น ขึ้นต่อไปก็จะใช้คำถาม คำสั่ง เงื่อนไข ชั่วๆ ทำให้เด็กคิดและแสดงความคิดด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และใช้ภาษาไทยอย่างมั่นใจและสนุกสนาน

การจัดโต๊ะกิจกรรมสร้างสรรค์

1. เตรียมจัดโต๊ะและอุปกรณ์ให้พร้อมก่อนที่จะเรียน ตั้งแต่ระยะเงิบเป็นต้นไป ครูควรให้เด็กช่วยจัดโต๊ะและครูซักถามชื่ออุปกรณ์เพื่อให้เด็กได้พูด เล่า และตั้งระยะแถมเป็นต้นไปให้ใช้เทคนิคพัฒนากระบวนการคิด ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์จึงรวมกับกิจกรรมวงกลม

2. กิจกรรมศิลปะแต่ละชนิด ให้ประโยชน์ต่างกัน ดังนั้น ครูควรจัดให้ครบทุกชนิด ควรจัดให้เด็กเข้าปฏิบัติอย่างมีระเบียบ โดยแบ่งกลุ่มและให้หมุนเวียนจนครบ

3. ทุกกิจกรรมศิลปะครูควรแนะนำอุปกรณ์และวิธีทำอย่างชัดเจนและคอยดูแลขณะเด็กทำงานเพื่อให้ทำตามขั้นตอนและป้องกันมิให้เด็กทำของเสียหายและใช้อุปกรณ์ผิดวิธี

4. เมื่อทำงานเสร็จหรือหมดเวลา ครูต้องแนะนำให้ช่วยกันเก็บอุปกรณ์เป็นประจำ พร้อมทั้งรักษาความสะอาดอุปกรณ์และโต๊ะกิจกรรมด้วย

5. ครูต้องจัดกล่องใส่เศษวัสดุต่างๆ ไว้ให้ เช่น เศษผ้าตัดเป็นชิ้นเล็กๆ เศษกระดาษ ริมบิ่นใช้แล้ว ฯลฯ

เทคนิคการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

สัปดาห์แรกให้สอนกิจกรรมเดียวคือการปั้น สำหรับสัปดาห์ที่สองให้คงโต๊ะกิจกรรมปั้นไว้และตั้งโต๊ะกิจกรรมสีเทียนให้สอนกิจกรรมสีเทียนทั้งสัปดาห์และถ้ามีเวลาเหลือก็ให้เด็กทำกิจกรรมปั้น สัปดาห์ที่สามก็คงโต๊ะปั้นและสีไว้และจึงจัดโต๊ะศิลปะใหม่ เช่น ฉีก ปะ ให้เด็กทำกิจกรรม ฉีก ปะ ทั้งสัปดาห์ และทำกิจกรรมปั้นหรือสีเทียนอีกอย่างหนึ่ง และสัปดาห์

ที่สี่ก็เช่นเดียวกันกับสัปดาห์ที่สาม นั่นคือ ควรให้เด็กทำงานศิลปะครั้งละสองชนิด โดยทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ใหม่ หนึ่งชิ้น ส่วนการปั้นกับสีเทียนให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงชิ้นเดียว

บทบาทหน้าที่ของครู

1. ตั้งแต่ระยะที่เด็กพูดได้ ควรใช้วิธีสอนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางพัฒนากระบวนการคิด และเรียนรู้ให้ถึงขีดสุดของศักยภาพ โดยกระตุ้นให้เด็กคิดและทำงานศิลปะสร้างสรรค์แบบงานเดี่ยว พร้อมทั้งให้พูดหรือแสดงออกทางภาษาคำด้วย
2. ให้เด็กทุกคนแสดงผลงานเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและกล้าแสดงออก จัดที่แสดงผลงานเด็กด้วย
3. ครูควรดูแลอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง โดยเฉพาะต้องซักถามผลงานที่เด็กกำลังทำ เพื่อทราบความคิดและความเข้าใจและการพูดของเด็กด้วย ครูควรร่วมกิจกรรมกับเด็กเป็นรายคน เพื่อกระตุ้นซักถามหรือร่วมงานกลุ่มด้วย เพื่อกระตุ้นและเรียนรู้ร่วม
4. ครูควรเก็บผลงานเด็กแต่ละคน โดยทำกล่องเก็บผลงาน ควรใช้กล่องผงชักฟอก ขนาดใหญ่ เมื่อถึงวันสุดสัปดาห์ ครูควรสรุปและส่งไปให้ผู้ปกครองได้ทราบผลงานและพัฒนาการของบุตรหลาน ประการสำคัญครูควรเก็บผลงานที่แสดงความพร้อมด้านต่างๆ ที่เด่นชัด และความกล้าหรือด้อยไว้อย่างดี เพื่อศึกษาเส้นพัฒนาการและหาเทคนิคสร้างเสริมต่อไป

การประเมินผลงาน

1. สังเกตความสามารถด้านภาษาไทย ตามระยะของการรับเรียนภาษาไทย
2. สังเกตจากโครงสร้างของผลงาน (Structure)
3. ควบคุมลักษณะความแปลกใหม่ของผลงาน ความมั่นใจในการแสดงออกทั้งผลงานและคำพูด
4. ให้ดูการจับแท่งสี พู่กัน การปั้น เพื่อดูการบังคับกล้ามเนื้อมือและพ่อนข้อมือ และการสังเกตความพร้อมในการเขียน
5. ประเมินผลงานโดยดูความคิดของเด็ก การทำงานตามความคิดและการเล่าผลงาน ตลอดจนดูสัดส่วนขนาด รายละเอียดการใช้สีของผลงาน เพื่อศึกษาเส้นพัฒนาการทุกด้าน

การวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

การวัดความคิดสร้างสรรค์ทำได้หลายวิธี เพื่อจะได้ทราบระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กและเป็นข้อมูลในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กอย่างเหมาะสม

อารี รังสินันท์ (2526, หน้า 172-198) ได้กล่าวว่า การวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ได้พัฒนาเป็นลำดับ ซึ่งสามารถรวบรวมได้ดังนี้

1. การสังเกต
2. การวาดภาพ
3. การหยดหมึก
4. การเขียนเรียงความและงานศิลปะ
5. แบบทดสอบ

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ (2537, หน้า 26) กล่าวว่า แบบวัดความคิดสร้างสรรค์นั้น เกี่ยวข้องกับการวัดความสามารถในการคิดหาคำตอบที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำแบบใครและมีคุณค่า ให้ได้หลายๆ คำตอบหรือสามารถคิดได้หลายๆ ทาง แบบวัดความคิดสร้างสรรค์มีดังนี้

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ มี 2 ชนิดคือ การวัดทางภาษา และการวัดทางรูปภาพ
2. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเมดนิค ได้สร้างแบบทดสอบที่เชื่อว่าความสัมพันธ์เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ (Remote Associates) โดยตั้งอยู่บนแนวคิดที่คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะสามารถเห็นความสัมพันธ์ของสองสิ่ง (หรือมากกว่า) ในขณะที่คนทั่วไป จะไม่เห็นความสัมพันธ์นั้นๆ ได้เพราะความแตกต่างกันมาก ๆ ของสิ่งของสองสิ่งนั้น
3. แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของ วอลแลช และ โคแกน แบบทดสอบนี้ ถือว่าเป็นแบบทดสอบที่ครอบคลุมองค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด
4. แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของเกทเชลส์และเจ็คสัน เป็นแบบทดสอบ ที่ทดสอบความมีอารมณ์ขันของนักเรียน

สำหรับแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ในประเทศไทยนั้น สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ (2537, หน้า 26) กล่าวไว้ว่า ได้มีผู้สนใจศึกษาและพัฒนาแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้กับเด็กไทยในระดับชั้นต่าง ๆ ดังนี้

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของไสว เหลี่ยมแก้ว
2. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของไพรัตน์ วงษ์นาม

และได้กล่าวไว้ว่า แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่นิยมแพร่หลายในปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

1. แบบทดสอบความคิดคล่องแคล่ว ของ กิลฟอร์ด และ คริสเตนเสน (Guilford and Christensen Fluency test)
2. แบบทดสอบของวอลแลชและโคแกน
3. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ (Torrance Test of Creative Thinking) ศาสตราจารย์ ดร.อีพอล ทอร์เรนซ์ แห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา เป็นผู้พัฒนาเครื่องมือวัดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีทั้งแบบสำรวจ แบบทดสอบ หลายรูปแบบขึ้นสำหรับแบบทดสอบของทอร์เรนซ์ได้พัฒนาขึ้นภายในขอบเขตและเนื้อหาทางการศึกษา แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์มีดังต่อไปนี้

3.1 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพหรือ Thinking Creatively with Pictures มีสองแบบคือ แบบ ก. และ แบบ ข.

3.1.1 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพแบบ ก. ประกอบด้วยแบบทดสอบย่อย 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมชุดที่ 1 การวาดภาพ (Picture Construction) โดยให้เด็กต่อเติมภาพให้แตกต่างจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้เป็นรูปเส้นลักษณะต่างๆ มีจำนวน 10 ภาพ เป็นการต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ แล้วให้เด็กต่อเติมภาพให้แปลกใหม่ น่าตื่นเต้น และน่าสนใจที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แล้วตั้งชื่อภาพให้แปลกที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 2 การต่อเติมภาพให้สมบูรณ์ (Picture Completion) โดยให้เด็กต่อเติมภาพให้แตกต่างจากสิ่งเร้าที่กำหนด เป็นรูปเส้นลักษณะต่างๆ มีจำนวน 10 ภาพ เป็นการต่อเติมภาพให้แปลกใหม่ น่าสนใจ และน่าตื่นเต้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แล้วตั้งชื่อภาพที่ต่อเติมเสร็จแล้วให้แปลกใหม่น่าสนใจด้วย

กิจกรรมชุดที่ 3 การใช้เส้นคู่ขนาน (Parallel Line) โดยให้เด็กต่อเติมภาพจากเส้นคู่ขนาน 30 คู่ ต่อเติมทั้ง 30 คู่ เน้นการประกอบภาพโดยใช้เส้นคู่ขนานเป็นส่วนสำคัญของภาพ และต่อเติมภาพให้แปลกแตกต่างไม่ซ้ำกันแล้วตั้งชื่อภาพที่ต่อเติมด้วย

กิจกรรมทั้ง 3 ชุด ใช้เวลา 30 นาที

3.1.2 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพแบบ ข. เป็นแบบทดสอบคู่ขนานกับแบบ ก. ซึ่งทอร์เรนซ์ได้กำหนดสิ่งเร้ามีลักษณะคล้ายแบบ ก. มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน แตต่างกันในเรื่องสิ่งเร้าที่กำหนด

3.2 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยภาษา (Thinking Creatively with Words) มีสองแบบคือ แบบ ก. และ แบบ ข.

3.3 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยเสียงและภาษา (Thinking Creatively with Sound and Words : Sound and Image)

3.4 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยการปฏิบัติและการเคลื่อนไหว (Thinking Creatively in Action and Movement)

จากแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์มีหลายชนิด สำหรับการวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยนั้นต้องใช้แบบวัดที่สามารถวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้จริงและเหมาะสมกับเด็ก ซึ่งในการวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมศูนย์ศิลปะเสรีได้ใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ คือ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพแบบ ก. ซึ่ง ดร.อารี รังสินนท์ นำมาแปลเป็นภาษาไทย ใช้ทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ชุด คือ

1. กิจกรรมชุดที่ 1 การวาดภาพ (Picture Construction)
2. กิจกรรมชุดที่ 2 การต่อเติมภาพ (Picture Completion)
3. กิจกรรมชุดที่ 3 การใช้เส้นคู่ขนาน (Parallel Line)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โณทัย อุดมบุญญานุภาพ (2537) ได้ศึกษาการพัฒนาคิดสร้างสรรค์ได้ระดับก่อนประถมศึกษา โดยใช้เครื่องเล่นอิสระ กระดานกระดานทราย และไหมพรมหลากสี พบว่าเด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้เครื่องเล่นอิสระกระดานกระดานทราย และไหมพรมหลากสี มีความคิดสร้างสรรค์ที่พิจารณาทั้งในส่วนรวมแต่ละองค์ประกอบ คือ ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว และความคิดละเอียดลออ สูงกว่าเด็กก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการจัดประสบการณ์ในกิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) และเล่นตามมุมตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล

ประสพพร มโนวงศ์ (2539) ได้ศึกษาการพัฒนาคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยตามแนวคิดของวิลเลียมส์ พบว่า พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสอนตามแนวคิดของวิลเลียมส์สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล

จินดา วสุอุดม (2541) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนวัดสุทธธรรมาราม จังหวัดนครนายก พบว่า นักเรียนทำคะแนนแบบทดสอบหลังทำกิจกรรมสร้างสรรค์ตามแผนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น

คาราวรรณ ยะเวียง (2542) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาล พบว่า หลังจากทำกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กอนุบาล นักเรียนทำคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ปิยาพร นันทะพงษ์ (2534) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลแพร่ พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอนุบาลปีที่ 1 มีพัฒนาการมากขึ้นถ้าได้ครุมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

อารมณั ทักษิณ (2526) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียนที่มีการเล่นต่างกัน พบว่า เด็กปฐมวัยทั้งสองกลุ่มที่มีการเล่นต่างกันมีความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 3 ด้าน คือ ความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ แตกต่างกัน คือการเล่นที่ใช้อุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเล่นโดยตรงมีประสิทธิภาพดีกว่าการเล่นที่ใช้อุปกรณ์พื้นบ้าน

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่า โดยใช้หุ่นกับรูปภาพว่าความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ ของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นกับรูปภาพไม่ต่างกัน แต่การเล่านิทานโดยใช้หุ่นและรูปภาพต่างช่วยให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาทางความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออสูงขึ้น

กรรณิการ์ สุขสม (2533) ได้ศึกษาความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการสังเกตของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสร้างสรรค์ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสร้างสรรค์มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการเล่นปกติ และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสร้างสรรค์มีความสามารถในการสังเกตสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการเล่นปกติ

เกริก ยืนพันธ์ (2532) ได้ศึกษารูปแบบภาพคนระบายสีของนักเรียนระดับอนุบาล พบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนรูปแบบภาพคนระบายสีอยู่ในพัฒนาการศิลปะระยะคล้ายเหมือนจริง และนักเรียนชาย นักเรียนหญิงมีความสามารถในการใช้สีแตกต่างกัน

คะนิง สายแก้ว (2533) ได้ศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมมุ่งเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมมุ่งเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

อนงค์ แสงเงิน (2533) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างประกอบการใช้คำถามและการเล่นสรรค์สร้างแบบไม่ใช้คำถาม พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างประกอบการใช้คำถามมีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างแบบไม่ใช้คำถาม โดยที่เด็กปฐมวัยกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสรรค์สร้างประกอบการใช้คำถามมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเด็กปฐมวัยกลุ่มที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบไม่ใช้คำถาม

จงใจ ชัยกิจ (2530) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับอนุบาลที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาลแตกต่างกันคือ นักเรียนที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาตามแผนการจัดประสบการณ์

เพียงจิต โรจน์สุภรัตน์ (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ระหว่างเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมวาดรูปเป็นกลุ่มกับเป็นรายบุคคล พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิด คล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นได้โดยการจัดกิจกรรมและบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสใช้ความคิดและจินตนาการที่อิสระ ปราศจากการบังคับและการประเมิณผล ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้นำกิจกรรมศิลปะมาจัดเป็นกิจกรรมศูนย์ศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กปฐมวัย เพราะ

กิจกรรมนี้จะให้โอกาสเด็กในการแสดงออกอย่างอิสระเสรีทั้งการคิดและการกระทำโดยคำนึงถึงธรรมชาติและความต้องการของเด็กเป็นพื้นฐานเพื่อที่เด็กจะได้พัฒนาศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ เด็กจะได้เติบโตเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถนำศักยภาพด้านนี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไปในอนาคต